

FINANCIERING VAN AAN- EN VERKOOPVERENIGINGEN IN NEDERLAND

Rapport No. 242

Afdeling Algemeen Economisch Onderzoek

L1
242A

2039743

Onder behoud van de verantwoordelijkheid voor de inhoud van het rapport door het Landbouw-Economisch Instituut is het rapport getoetst aan het oordeel van een Commissie van Advies ad hoc. Deze commissie bestond uit de volgende leden:

1. Prof.dr.G.Minderhoud,	Hoogleraar te	Wageningen, Voorzitter
2. F.P.J.Bakx, ec.drs.,	Directeur van de Coöperatieve Centrale Boerenleenbank te	Eindhoven
3. H.W.J. Bosman, ec.drs.	Lector te	Tilburg
4. J.C. Brezet, ec.drs.,	Lector te	Rotterdam
5. M.H.Brouwer,	Directeur van de Centrale Accountantsdienst voor Coöperatieve Verenigingen te	Utrecht
6. Ir.J.M.L.Otten,	Oud-directeur van de Coöperatieve Landbouwbank en Handelsvereniging te	Meppel
7. W.W.van der Zander, ec, drs,	Econoom bij de Handelsraad van de A.B.T.B. te	Arnhem

De commissie heeft zich over het geheel genomen met de inhoud van het rapport kunnen verenigen. Ten aanzien van de gebruikte afschrijvingspercentages waren drie leden echter de mening toegedaan dat deze te laag zijn. Deze leden achten hierdoor de financiële positie in het rapport te gunstig voorgesteld. Dat in het rapport ook uitkomsten zijn vermeld, die zijn gebaseerd op hogere afschrijvingspercentages, is door bedoelde leden dan ook met instemming geconstateerd.

De commissie acht een herhaling van het onderzoek op gezette tijden wenselijk.

	Blz.
Lijst van grafieken	4
Lijst van tabellen	5
Woord vooraf	6
§ 1. Inleiding.	7
§ 2. De bewerking van het cijfermateriaal.	10
§ 3. Enkele oriënterende opmerkingen met betrekking tot de kapitaalbehoefte.	14
A. Duurzame activa;	14
B. Voorraden en debiteuren.	15
§ 4. De financiële structuur blijkens de gecombineerde balansen op 30 juni 1953.	19
A. De debetzijde van de balans.	19
B. De oreditzijde van de balans.	20
1. Het gemiddelde eigen kapitaal.	20
2. Het gemiddelde vreemde kapitaal.	22
a. De ledenrekening.	22
b. De boerenleenbankschulden.	23
c. De overige kredietgevers en kredietvormen.	24
3. Beoordeling van de structuur der gecombineerde balansen.	27
a. Het liquiditeitsaspect.	27
b. Het solvabiliteitsaspect.	28
c. Het kostenaspect.	31
C. De gecombineerde balansen op 30 juni 1953 per f.100,- omzet	33
§ 5. Vergelijking van de gecombineerde balansen op 30 juni 1948 en 30 juni 1953.	33
§ 6. De spreiding in de financiële structuur der onderzochte verenigingen.	37
A. Enkele belangrijke kengetallen per 30 juni 1953.	37
1. De spreiding in het eigen kapitaal.	38
2. De spreiding in het op ledenrekening gestorte bedrag.	45
3. De overige kengetallen.	45
B. De ontwikkeling van de belangrijkste kengetallen van 30 juni 1948 op 30 juni 1953.	48
1. De spreiding in de ontwikkeling van het eigen kapitaal.	51
2. De spreiding in de ontwikkeling van het dekkingspercentage der duurzaam vastgelegde middelen door langdurig ter beschikking staand kapitaal.	51
§ 7. De afschrijvings- en reserveringspolitiek.	54
§ 8. Analyse der oorzaken van de wijziging in het percentage eigen kapitaal.	64
§ 9. Samenvatting en conclusies.	67

LIJST VAN GRAFIEKEN

	blz.
Grafiek 1. Het verband tussen de nieuwwaarde der duurzame activa in 1953 en de geldomzet in 1952/53.	16
" 2. Voorraadbeloop in 1951/52 en 1952/53 voor 4 verenigingen in de Achterhoek.	18
" 3. Eigen kapitaal in % van het balanstotaal, gerelateerd met de geldomzet in 1952/53.	40
" 4. Verband tussen het eigen kapitaal en de relatieve ouderdom der verenigingen (toestand per 30 juni 1953).	43
" 5. Vergelijking van het eigen kapitaal in % van het balanstotaal per 30 juni 1948 en 30 juni 1953.	49
" 6. Dekkingspercentage der duurzaam vastgelegde middelen door op lange termijn ter beschikking staand kapitaal per 30 juni 1948 en 30 juni 1953.	52
" 7. Invloed van prijsstijging op het afschrijvingsfonds.	56
" 8. Gedane afschrijvingen en reserveringen in % van de "normatieve" afschrijvingen tot 30 juni 1948 en 30 juni 1953.	61

LIJST VAN TABELLEN

	blz.
Tabel 1. Aantal bij het onderzoek betrokken verenigingen.	9
" 2. Indeling van de verenigingen naar omzetgrootte in 1952/53 (in %).	9
" 3. Omrekeningsgetallen voor de bepaling van de boekwaarde ultimo boekjaar 1947/48 en 1952/53.	12
" 4. Gecombineerde balansen per 30 juni 1953 van verenigingen, aangesloten bij de C.I.V. en het C.B. (in % van het balanstotaal).	20
" 5. Verschil tussen RC-rente en voorschotrente.	24
" 6. Aard en herkomst der kredieten per 30 juni 1953.	25
" 7. Gecombineerde balansen in gld. per 30 juni 1953 per f. 100,- omzet.	32
" 8. Mutaties in de gecombineerde percentage-balansen der verenigingen aangesloten bij de C.I.V. en het C.B. in de periode van 30 juni 1948 tot 30 juni 1953.	34
" 9. Voorraden en debiteuren ult ^o juni 1948 en 1953 in procenten van de jaaromzet in resp. 1947/48 en 1952/53.	35
" 10. Mutaties in het dekkingspercentage der langdurige kapitaalbehoeften.	36
" 11. Frequentieverdeling van enkele kengetallen per 30 juni 1953 voor 183 verenigingen.	37
" 12. Frequentieverdeling van het % eigen kapitaal in twee omzetklassen (in %).	39
" 13. Frequentieverdeling van het % ledenkapitaal in twee omzetklassen (in %).	45
" 14. Frequentieverdeling van enkele kengetallen per 30 juni 1953 voor 183 verenigingen, onderverdeeld per provincie.	46
" 15. Analyse van de oorzaken in de wijziging van het percentage eigen kapitaal van 30 juni 1948 op 30 juni 1953.	65

WOORD VOORAF

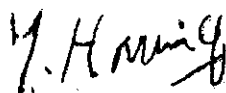
Aan kwantitatief onderzoek op het terrein van de financiering van landbouwoöperaties is tot dusverre weinig aandacht besteed. Dit rapport is bedoeld als een eerste verkenning op dit terrein.

Onder auspiciën van de Nationale Coöperatieve Raad en met medewerking van de instellingen op het gebied van de coöperatieve aan- en verkoop van landbouwprodukten heeft het L.E.I. een onderzoek ingesteld naar de wijze, waarop de aan- en verkoopverenigingen - met uitzondering van de bestelverenigingen - worden gefinancierd.

Het ligt in de bedoeling ter afsluiting van dit onderzoek een handboekje over de financiering van deze verenigingen samen te stellen.

Het onderzoek is uitgevoerd door dr. J.T.P. de Regt, G. Hoekstra en W. van Ellinkhuizen.

DE DIRECTEUR,

(Dr. J. Horring)

's-Gravenhage, juni 1957.

DE FINANCIERING VAN AAN- EN VERKOOPVERENIGINGEN IN NEDERLAND

§1. Inleiding

Het bestuur van de Nationale Coöperatieve Raad heeft in mei 1953 in een schrijven aan het Landbouw-Economisch Instituut te kennen gegeven, dat een onderzoek inzake het vraagstuk van de financiering van landbouwcoöperaties in een behoefte zou voorzien. Op grond hiervan heeft het Bestuur van het Landbouw-Economisch Instituut het wenselijk geoordeeld een dergelijk onderzoek te doen instellen. Praktische overwegingen leidden ertoe het onderzoek te beginnen bij de sector der coöperatieve aan- en verkoopverenigingen.

In besprekingen met de Nationale Coöperatieve Raad, de Coöperatieve Centrale In- en Verkoopvereniging voor Gewestelijke Landbouw In- en Verkooporganisaties (C.I.V.) en de Nationale Coöperatieve Aan- en Verkoopvereniging voor de landbouw "Centraal Bureau", werd besloten, dat het Landbouw-Economisch Instituut eerst een proefonderzoek zou instellen naar de financiering van enige coöperaties. De resultaten van dit onderzoek zijn neergelegd in een interne nota. Hierin is aan de hand van gegevens van een vijftal verenigingen getracht een methode te ontwikkelen ter beoordeling van de financiering van coöperatieve aan- en verkoopverenigingen.

Deze nota heeft het Bestuur van de Nationale Coöperatieve Raad in augustus 1954 aanleiding gegeven tot het Landbouw-Economisch Instituut het verzoek te richten alsnog een veertigtal aan- en verkoopverenigingen te onderzoeken, ten einde typische voorbeelden van financiering te verzamelen, die zouden moeten dienen als illustratiemateriaal voor een naderhand te schrijven handleiding inzake de financiering van aan- en verkoopcoöperaties. Een representatief beeld van de wijze, waarop deze verenigingen in Nederland worden gefinancierd, zou hiermede echter niet worden verkregen.

Reeds tijdens bovenvermeld vooronderzoek was gebleken, hoe moeilijk en tijdrovend het was de voor een goede beoordeling van de financiering nodige gegevens te verzamelen. De administratie van de meeste verenigingen is niet ingesteld op het verstrekken van alle gegevens die voor beoordeling van de financiering nodig zijn. Bij de uitbreiding van het onderzoek

tot veertig verenigingen werden onoverkomelijke moeilijkheden ondervonden voor de temitvoerlegging van de in genoemde interne nota voorgestelde werkwijze. Dit gold in het bijzonder de inventarisatie van de bij de verenigingen aanwezige gebouwen en bedrijfsinventaris - een bezigheid, die noodzakelijk was voor een zo nauwkeurig mogelijke meting van het geïnvesteerde kapitaal en een schatting van de toekomstige kapitaalbehoefte voor zover deze verband houdt met vervanging en uitbreidingen.

Aangezien dit betekende, dat de oorspronkelijk gewenste diepgang niet kon worden bereikt, is getracht een compensatie hiervoor te vinden in verbreding van het onderzoek op zodanige wijze, dat een representatief beeld kon worden verkregen van de financiële positie en de financiële ontwikkeling der aankoopverenigingen in Nederland, een beeld, dat niet zou zijn verkregen, indien slechts 40 coöperaties zouden zijn onderzocht.

Alle in verschillende delen van Nederland aanwezige plaatselijke aan- en verkoopcoöperaties met eigen gebouwen en eigen malerij- en mengersinstallatie - zowel C.I.V.- als C.B.-verenigingen - zijn bij het onderzoek betrokken met uitzondering van enkele. Zo zijn afgevallen verenigingen met een afwijkende structuur - waaronder de zeer grote verenigingen zoals bijvoorbeeld de C.A.F. te Leeuwarden - een afwijkend boekjaar, verenigingen waarvan de gegevens ontoereikend waren en verenigingen die een fusie hebben aangegaan.

De C.A.V.V.'s van de N.C.B. te Veghel moesten buiten het onderzoek blijven, omdat slechts bij enkele verenigingen de gevolgde methode van analyse kon worden toegepast.

Van de onderzochte verenigingen werden de balansen over de boekjaren 1947/48 en 1952/53 verzameld. Daarbij werd medewerking verleend door de Centrale Accountantsdienst voor Coöperatieve Verenigingen en de hierbij aangesloten controle-instellingen, alsmede door de gewestelijke centrale organisaties, die bij de C.I.V. zijn aangesloten.

Door bovenvermelde verbreding van het onderzoek is het accent iets anders komen te liggen dan aanvankelijk door de Nationale Coöperatieve Raad was bedoeld. Als winstpunt staat hier evenwel tegenover, dat deze accentverlegging een beter inzicht in de financiering van de aan- en verkoopverenigingen in Nederland heeft mogelijk gemaakt.

In dit rapport zijn de onderzoekingsresultaten samengevat

van de verenigingen aangesloten bij het Centraal Bureau, de Handelsraad en Landbouwbelang.

De hiernavolgende tabel geeft een overzicht van het aantal verenigingen, dat in de verschillende gebieden bij het onderzoek is betrokken.

Tabel 1

AANTAL BIJ HET ONDERZOEK BETROKKEN VERENIGINGEN

Provincie	Aangesloten bij:			Totaal Handelsraad en L.L.T.B.	Totaal
	Centraal Bureau	Handels- raad	L.L.T.B.		
1	2	3	4	5	6
Friesland	8	-	-	-	8
Overijssel	28	10	-	10	38
Gelderland	52 ¹⁾	33	-	33	85
Noordholland	16	-	-	-	16
Zuidholland	8	-	-	-	8
Limburg	-	-	28	28	28
Nederland	112	43	28	71	183

De verdeling van deze verenigingen naar omzetgrootte is als volgt:

Tabel 2

INDELING VAN DE VERENIGINGEN NAAR OMZETGROOTTE IN 1952/53 (in %)

Omzet (X f. 1000,-)	Aantal verenigingen in %
< 500	20,2
500 - < 900	34,7
900 - < 1300	14,8
1300 - < 1700	15,3
1700 - < 2100	6,6
2100 - < 2500	3,3
2500 - < 2900	1,6
2900 - < 3300	1,1
3300 - < 3700	1,6
3700 - < 4100	1,6
4100 - < 4500	1,1
4500 - < 4900	1,1
Totaal	100,0

1) Waaronder 2 verenigingen in Utrecht. Wanneer in het hiernavolgende de naam Gelderland wordt gebruikt, zijn ook beide Utrechtse verenigingen hieronder begrepen.

Terwille van de anonimiteit der verenigingen zijn de gegevens niet naar organisatie ingedeeld.

§ 2. De bewerking van het cijfermateriaal

Vergelijking van balansen heeft slechts zin, indien deze op basis van overeenkomstige, bedrijfseconomisch verantwoorde waarderingsmaatstaven zijn samengesteld. Dit nu is geenszins het geval met de balansen, die in de inspectie-rapporten worden aangetroffen; er zijn coöperaties, die de duurzame activa op basis van aanschaffingswaarde afschrijven, terwijl andere op basis van boekwaarde afschrijven en nog weer andere coöperaties de afschrijving afhankelijk stellen van het bedrijfsresultaat. Het komt ook voor, dat zoveel extra afschrijvingen hebben plaats gehad, dat duurzame activa voor f. 1,- op de balans verschijnen. Het is duidelijk, dat op basis van deze gegevens geen zuivere balansvergelijking mogelijk is. Om dit bezwaar te ondervangen, is de waardering van de duurzame activa herzien en in overeenstemming gebracht met de geschatte vervangingswaarde. Daarbij heeft zich de moeilijkheid voorgedaan, dat inventarisatie ter plaatse uit praktische overwegingen niet uitvoerbaar bleek. Er is daarom gezocht naar een andere methode met behulp waarvan de boekwaarde op basis van nieuwwaarde zo goed mogelijk kon worden vastgesteld. De oplossing is gevonden in de vorm van omrekening van de aankooprijzen der in de verschillende jaren aangeschafte activa met behulp van prijsindexcijfers. Hierdoor wordt de boekwaarde op basis van vervangingswaarde uiteraard niet exact bekend, doch wel globaal benaderd. De aan deze berekeningswijze inhaerente fouten zijn voor vergelijkingsdoeleinden niet zo ernstig als het schijnt, omdat alle verenigingen met dezelfde maatstaven zijn gemeten. Door de herleidingsprocedures zijn in elk geval gegevens verkregen, die aanzienlijk beter vergelijkbaar zijn dan op basis van de commerciële balansen mogelijk zou zijn geweest.

Voor herleiding van de boekwaarde der gebouwen is voor aanschaffingen in de jaren tot en met 1947/48 gebruik gemaakt van indexcijfers voor de bouwkosten van woningen, die door het C.B.S. aan de Centrale Accountantsdienst voor Coöperatieve Verenigingen zijn verstrekt. Voor de ontwikkeling der bouwkosten in de periode 1948-1953 is het beloop van de materiaal- en loonkosten

voor woningen als uitgangspunt gekozen.

De nieuwwaarde van machines, inventaris en landbouwwerktuigen is bepaald aan de hand van indexcijfers van het C.B.S. betreffende groothandelsprijzen van afgewerkte produkten, terwijl de vervoermiddelen opnieuw zijn gewaardeerd aan de hand van door de afdeling Statistiek van het L.E.I. bij de Nederlandsche Vereniging "De Rijwielen- en Automobielen-Industrie", de Bond van Automobielen- en Garagebedrijven "BOVAG" en enige importeurs van vrachtauto's verzamelde gegevens.

Een extra moeilijkheid bij de herwaardering der duurzame activa was nog, dat niet uit de controle-rapporten kon worden afgeleid, op welk moment de in het verleden aangeschafte activa buiten gebruik zijn gesteld. Er is geen afzonderlijk onderzoek ingesteld naar de economische levensduur der verschillende produktiemiddelen. In plaats hiervan is gebruik gemaakt van enkele ervaringsregels. In overleg met de Centrale Accountantsdienst voor Coöperatieve Verenigingen is de gebruiksduur voor gebouwen gesteld op gemiddeld 50 jaar, voor machines en inventaris op gemiddeld 20 jaar, voor landbouwwerktuigen op 10 jaar en voor vervoermiddelen op gemiddeld 5 jaar. Deze veronderstellingen hebben als uitgangspunt gediend voor de schatting van de activa wier economische levensduur op de desbetreffende balansdata nog niet zal zijn verstreken. Hiermede samenhangend zijn de jaarlijkse afschrijvingspercentages op resp. 2, 5, 10 en 20% van de vervangingswaarde gesteld.

Door herwaardering van de duurzame activa ontstaan herwaarderingsreserves, die tot het eigen kapitaal moeten worden gerekend. Naarmate de afschrijvingspercentages hoger worden gesteld, zullen de herwaarderingsreserves afnemen, wat ook het relatieve aandeel van het eigen kapitaal in de totale financiering zal verkleinen. De door ons gebruikte afschrijvingspercentages zijn benaderende grootheden. Het is mogelijk, ofschoon moeilijk zuiver vast te stellen, dat de gebruikte percentages in het licht van de snelle technische ontwikkeling van de laatste jaren te laag zijn. Aangezien de balansverhoudingen in dat geval een te gunstige voorstelling zouden geven, is bij de bespreking van de relatieve grootte van het eigen kapitaal op bladzijde 22 ook aangegeven hoe groot dit eigen kapitaal zou zijn, indien de afschrijving voor gebouwen, machines met inventaris en vervoermiddelen niet op resp. 2, 5 en 20% zou zijn gesteld, doch op 3, 10 en 25%.

Tabel 3

OMREKENINGSGETALLEN VOOR BEPALING VAN DE BOEKWAARDE ULTIMO BOEKJAAR 1947/48 EN 1952/53

Jaar van aanschaffing der activa	Gebouwen			Machines en inventaris			Landbouwwerktuigen			Vervoermiddelen						
	nieuwwaarde- coëfficiënt 1947/48 1952/53	boekwaarde in % v.d. nieuwwaarde 1947/48 1952/53	nieuwwaarde- coëfficiënt 1947/48 1952/53	boekwaarde in % v.d. nieuwwaarde 1947/48 1952/53	nieuwwaarde- coëfficiënt 1947/48 1952/53	boekwaarde in % v.d. nieuwwaarde 1947/48 1952/53	nieuwwaarde- coëfficiënt 1947/48 1952/53	boekwaarde in % v.d. nieuwwaarde 1947/48 1952/53	nieuwwaarde- coëfficiënt 1947/48 1952/53	boekwaarde in % v.d. nieuwwaarde 1947/48 1952/53	nieuwwaarde- coëfficiënt 1947/48 1952/53	boekwaarde in % v.d. nieuwwaarde 1947/48 1952/53				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1913/14	4,2	5,0	30	20	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1914/15	4,0	4,8	32	22	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1915/16	3,1	3,7	34	24	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1916/17	2,2	2,6	36	26	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1917/18	1,6	1,9	38	28	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1918/19	1,4	1,7	40	30	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1919/20	1,3	1,6	42	32	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1920/21	1,5	1,8	44	34	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1921/22	2,0	2,4	46	36	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1922/23	2,5	3,0	48	38	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1923/24	2,6	3,1	50	40	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1924/25	2,6	3,1	52	42	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1925/26	2,6	3,1	54	44	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1926/27	2,7	3,2	56	46	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1927/28	2,8	3,4	58	48	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1928/29	2,7	3,2	60	50	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1929/30	2,8	3,4	62	52	2,4	-	10	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1930/31	3,1	3,7	64	54	2,5	-	15	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1931/32	3,3	4,0	66	56	2,8	-	20	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1932/33	3,4	4,1	68	58	3,0	-	25	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1933/34	3,6	4,3	70	60	3,1	-	30	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1934/35	3,9	4,7	72	62	3,2	3,8	35	5	-	-	-	-	-	-	-	-
1935/36	4,2	5,0	74	64	3,3	4,0	40	10	-	-	-	-	-	-	-	-
1936/37	3,5	4,2	76	66	2,7	3,2	45	15	-	-	-	-	-	-	-	-
1937/38	3,6	4,3	78	68	2,7	3,2	50	20	-	-	-	-	-	-	-	-
1938/39	3,4	4,1	80	70	2,6	3,1	55	25	-	-	-	-	-	-	-	-
1939/40	2,8	3,4	82	72	2,2	2,6	60	30	2,2	-	10	-	-	-	-	-
1940/41	2,1	2,5	84	74	2,1	2,5	65	35	2,1	-	20	-	-	-	-	-
1941/42	1,7	2,0	86	76	2,1	2,5	70	40	2,1	-	30	-	-	-	-	-
1942/43	1,4	1,7	88	78	2,1	2,5	75	45	2,1	-	40	-	-	-	-	-
1943/44	1,2	1,4	90	80	2,0	2,4	80	50	2,0	-	50	-	-	-	-	-
1944/45	1,2	1,4	92	82	1,9	2,3	85	55	1,9	2,5	60	10	-	-	20	-
1945/46	1,1	1,3	94	84	1,1	1,3	90	60	1,1	1,4	70	20	-	-	40	-
1946/47	1,0	1,2	96	86	1,0	1,2	95	65	1,0	1,3	80	30	-	-	60	-
1947/48	1,0	1,2	98	88	1,0	1,2	95	70	1,0	1,3	90	40	-	-	80	-
1948/49	-	1,2	-	90	-	1,2	-	75	-	1,2	-	50	-	-	-	-
1949/50	-	1,2	-	92	-	1,2	-	80	-	1,2	-	60	-	1,3	-	20
1950/51	-	1,1	-	94	-	1,0	-	85	-	1,1	-	70	-	1,2	-	40
1951/52	-	1,0	-	96	-	1,0	-	90	-	1,0	-	80	-	1,0	-	60
1952/53	-	1,0	-	98	-	1,0	-	95	-	1,0	-	90	-	1,0	-	80

Om de herwaardering te kunnen uitvoeren, is voor alle verenigingen nagegaan, in welke jaren aanschaffingen van duurzame activa hebben plaats gehad en welke bedragen hiermede waren genoemd. De niet duurzame activa - goederen, debiteuren (in verband met dubieuze debiteuren) e.d. - konden niet aan een herwaardering worden onderworpen. De voorraden zijn voorzichtig gewaardeerd, zodat hierin vaak een stille reserve is besloten. Dit is op zichzelf een factor die tot een te laag cijfer voor het percentage eigen kapitaal leidt.¹⁾

In tabel 3 is aangegeven, welke omrekeningscoëfficiënten bij de verschillende soorten activa zijn gebruikt voor de bepaling der boekwaarden op basis van nieuwwaarde op 30 juni 1948 en 30 juni 1953. Deze tabel moge aan de hand van een voorbeeld worden toegelicht. Indien een machine in 1939/40 zou zijn aangeschaft voor f. 5.000,- zal de nieuwwaarde hiervan in 1952/53 volgens de tabel naar schatting $2,6 \times f. 5.000,- = f. 13.000,-$ hebben bedragen, terwijl de boekwaarde op basis van nieuwwaarde op 30% van f. 13.000,- = f. 3.900,- kan worden gesteld. Zou deze machine daarentegen in 1932/33 zijn aangekocht, dan is aangenomen, dat deze in 1952/53 niet meer in het bedrijf aanwezig is. Dit behoeft natuurlijk niet met de werkelijkheid overeen te stemmen; de machine kan nog in gebruik zijn. Aan de andere kant zal het kunnen voorkomen, dat activa door ons in de balans van 1947/48 en 1952/53 zijn opgenomen, omdat de veronderstelde normale levensduur nog niet is verstreken, terwijl het desondanks mogelijk is, dat zij in werkelijkheid reeds buiten gebruik zijn gesteld.

Indien de gebruikte afschrijvingspercentages juist zijn, kan worden aangenomen, dat deze negatieve en positieve invloeden elkaar in groepsgemiddelden in hoge mate opheffen.

Ter inleiding van ons onderzoek naar de financiële positie van de aan- en verkoopverenigingen is in § 3 een korte algemene beschouwing gewijd aan de kapitaalbehoefte, die door de duurzame produktiemiddelen, voorraden en debiteuren wordt veroorzaakt.

1) Voor zover de eerstgenoemde afschrijvingspercentages inderdaad te laag zijn, een standpunt, dat door drie leden van de toetsingscommissie werd ingenomen, gaat van de voorzichtige waardering der voorraden een compenserende invloed op de hoogte van het eigen kapitaal uit. De vraag, in hoeverre beide tegengestelde invloeden elkaar dan zullen opheffen, kan echter niet worden beantwoord.

Om een algemene indruk van de financiële positie te verkrijgen, zijn gecombineerde balansen samengesteld. Deze zijn in § 4 behandeld. Daarnaast zijn verhoudingsgetallen berekend, zowel per groep van verenigingen als per vereniging. In § 6 zal de spreiding in deze verhoudingsgetallen worden onderzocht. In § 7 volgt een beschouwing over de gevolgde afschrijvings- en reserveringspolitiek, terwijl tenslotte in § 8 de oorzaken zullen worden geanalyseerd, die tot een wijziging in de financiële structuur hebben geleid.

§ 3. Enkele oriënterende opmerkingen met betrekking tot de kapitaalbehoefte

Alvorens de feiten met betrekking tot de financiering der onderzochte verenigingen te analyseren - dit is immers het hoofddoel van deze studie - is het ter oriëntatie nuttig een korte algemene beschouwing te wijden aan de voornaamste objecten waarin kapitaal wordt geïnvesteerd te weten (A) de duurzame produktiemiddelen en (B) de voorraden en debiteuren.

A. Duurzame activa

Gebouwen, inventaris en machines vergen een langdurige vastlegging van kapitaal, omdat de in deze activa geïnvesteerde koopkracht eerst geleidelijk in de loop van jaren in de vorm van afschrijvingsgelden vrijkomt. De ijzeren voorraad aan werkeenheden in deze produktiemiddelen brengt met zich, dat een deel van het in gebouwen, inventaris en machines geïnvesteerde kapitaal zo langdurig in de vereniging is vastgelegd, dat van een permanente kapitaalbehoefte kan worden gesproken. Dit geldt evenzeer voor het kapitaal, dat in de terreinen is geïnvesteerd.

Hoe groot de permanente kern in het in gebouwen, inventaris en machines geïnvesteerde kapitaal is, is moeilijk exact vast te stellen, omdat vele factoren hierop van invloed zijn, zoals de levensduur der activa, de momenten van aanschaffing, de verscheidenheid in produktiemiddelen en de prijsontwikkeling. De permanente kern kan van vereniging tot vereniging sterk variëren. Naarmate de verenigingen groter zijn zal van een grotere

verscheidenheid in produktiemiddelen, aanschafdata en levensduur sprake zijn, waardoor de vaste kern in de beschouwde activa bij grote verenigingen in het algemeen relatief groter zal zijn dan bij kleine verenigingen. Om een indruk te geven van de orde van grootte van de vaste kern, zij vermeld, dat deze bij vijf in de Achterhoek onderzochte verenigingen bij een constant verondersteld prijspeil 30 à 40% van de nieuwwaarde van bedoelde activa bedroeg.

Het is duidelijk, dat het voor duurzame produktiemiddelen nodige kapitaal verband houdt met de grootte en structuur van de vereniging. In grafiek 1 is de samenhang tussen omzetgrootte in 1952/53 en de nieuwwaarde der duurzame activa medio 1953 tot uitdrukking gebracht.

Bij een dubbel-logarithmische schaalverdeling is van een vrijwel lineair verband sprake. Per eenheid omzet blijkt de investering echter toe te nemen bij stijgende jaaromzet. Terwijl een vereniging met een jaaromzet van f. 200.000,- in 1953 een installatie (met inbegrip van de gebouwen) nodig had, die nieuw circa f. 250.000,- kostte, bedroeg de investering voor een vereniging met een tweemaal zo grote omzet meer dan het tweevoudige, enz. Hieruit mag niet de conclusie worden getrokken, dat de kleine verenigingen derhalve goedkoper kunnen werken dan de grote. Er mag immers niet over het hoofd worden gezien, dat de grotere verenigingen bepaalde kapitaalintensieve functies - bijvoorbeeld de opslagfunctie en vervoer - en bepaalde kapitaalintensieve bewerkingen - bijvoorbeeld persen van koekjes - zelf plegen te vervullen, terwijl de kleinere verenigingen in de plaats hiervan veelal gebruik maken van de diensten van andere bedrijven, zoals bijvoorbeeld op- en overslagbedrijven.

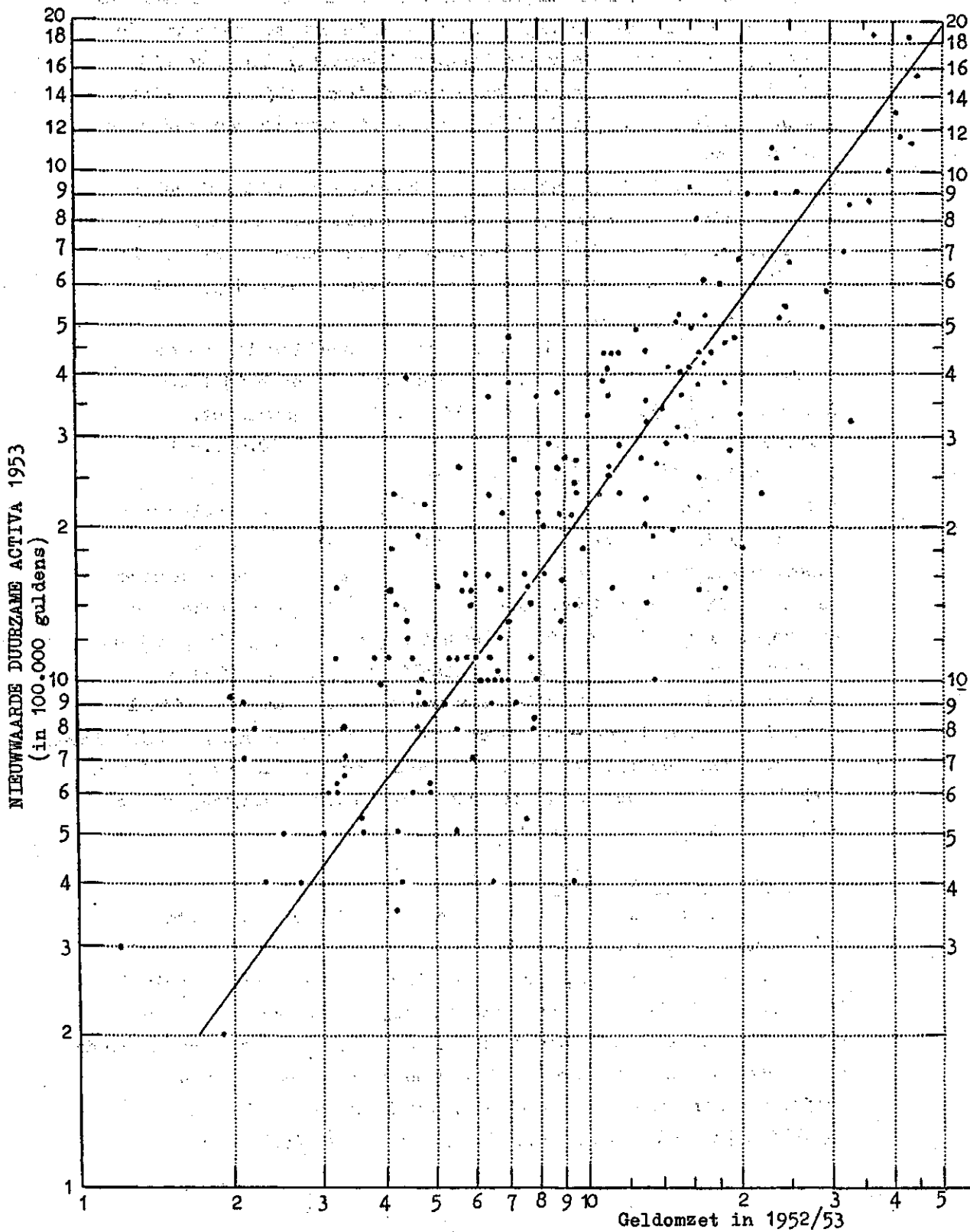
B. Voorraden en debiteuren

De kapitaalbehoefte wegens voorraadhouding is aan grote seizoenschommelingen onderhevig.

Een van de factoren, die aanleiding geeft tot grote variatie in de kapitaalbehoefte voor voorraden bij een coöperatie is het patroon in het kunstmestverbruik. In de zomer worden als regel reeds grote partijen kunstmest in opslag genomen met het oog op de prijsvoordelen waartoe de staffel in de kunstmestprijzen de mogelijkheid biedt. Deze voorraden worden grotendeels eerst

Grafiek 1

HET VERBAND TUSSEN DE NIEUWWAARDE DER DUURZAME
ACTIVA IN 1953 EN DE GELDOMZET IN 1952/53.

gedurende het voorjaar geruimd en leggen dus gedurende de gehele opslagperiode kapitaal vast. De ongelijkmatige afzet van rundveevoeders werkt in dezelfde richting op de kapitaalbehoefte in als de kunstmestvoorraden. Veelal worden in het najaar, in de winter en in het voorjaar grotere voorraden grondstoffen en veevoeders aangehouden dan in de zomer. 's Zomers is de kapitaalbehoefte dien-tengevolge het laagst en 's winters het hoogst. Naarmate evenwel in het werkgebied van een coöperatie meer varkens en kippen worden gehouden en de afzet van voedermiddelen dus gelijkmatiger over het jaar zal zijn verdeeld, zal ook de voorraad aan voedermiddelen en in verband hiermede ook de kapitaalbehoefte een gelijkmatiger beloop vertonen. De seizoenschommeling in de voorraden staat dus onder invloed van de structuur van de landbouw in het werkgebied van de coöperatie.

Als regel vertoont het in voorraden geïnvesteerde kapitaal een dieptepunt in juni/juli. Dit betekent, dat de actiefpost "voorraden" op de balansdatum 30 juni ongeveer aangeeft, hoeveel kapitaal permanent in een aankoopvereniging is vastgelegd. Afwijkingen komen vanzelfsprekend voor. Er kunnen op deze datum bijvoorbeeld speculatieve voorraden aanwezig zijn. Algemeen wordt aangenomen, dat de voorraden op 30 juni 1953 inderdaad minimaal waren. Voor 30 juni 1948 acht men dit in mindere mate het geval.

Voor de financiering van de ijzeren voorraad is permanent beschikbaar kapitaal nodig. Daartegenover kan de kortstondige behoefte boven de minimum-voorraad met kortlopend kapitaal worden gefinancierd.¹⁾

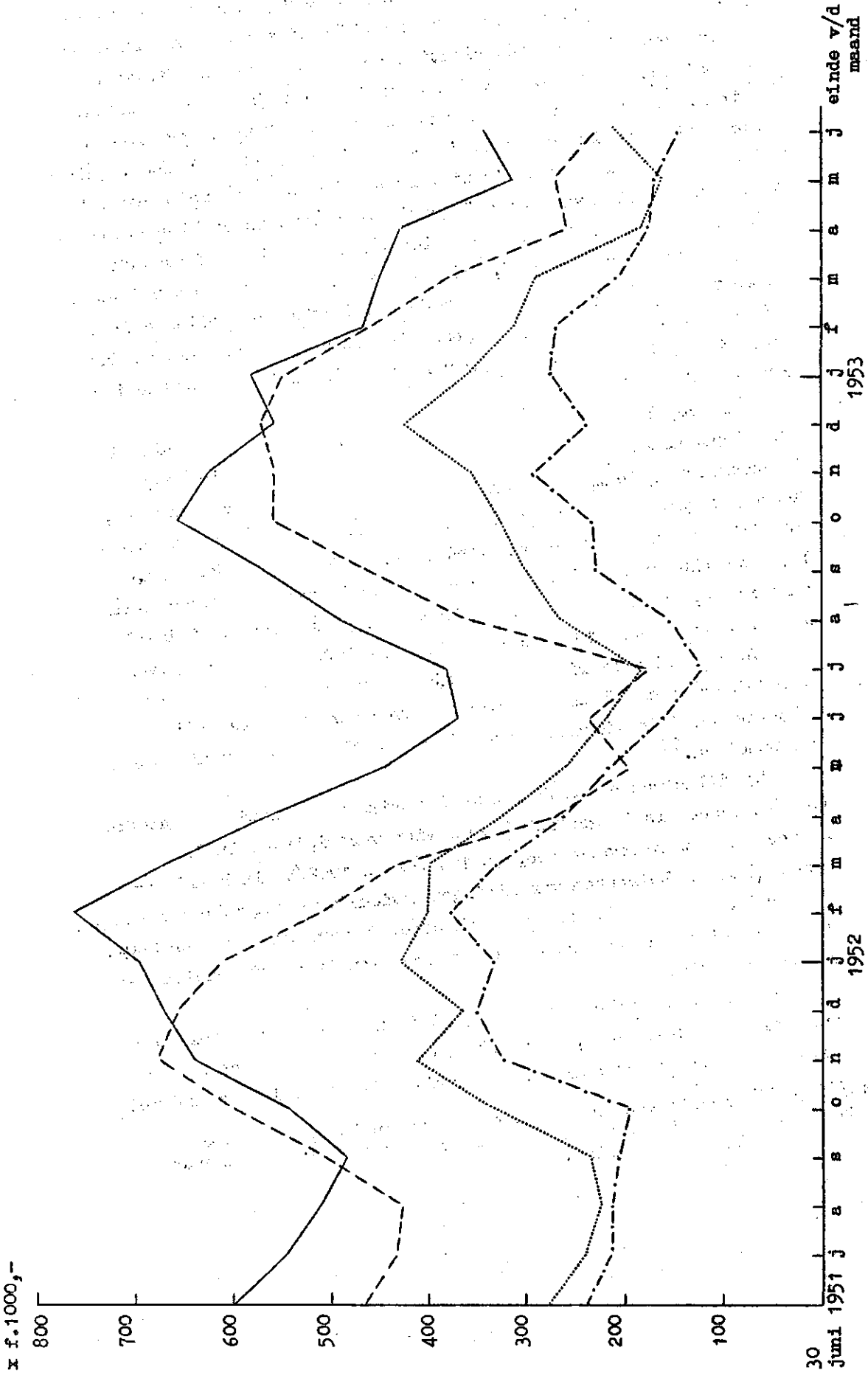
Ter illustratie van de seizoenbeweging in de kapitaalbehoefte voor voorraden is in grafiek 2 voor vier verenigingen in de Achterhoek het voorraadbeloop in 1951/52 en 1952/53 in beeld gebracht. Bij de betrokken verenigingen varieerde de maximale behoefte, uitgedrukt in % van de minimale behoefte, tussen circa 300 en 200%. Deze verschillen hangen samen met verschillen in afzetstructuur en voorraadpolitiek.

Ook het kapitaalbeslag in de post debiteuren is aan seizoen-schommelingen onderhevig. Deze schommelingen verlopen overwegend parallel aan het afzetpatroon. De kapitaalbehoefte in verband met

¹⁾ Wij laten hierbij gemakshalve het kapitaaloptimum, dat onder bepaalde omstandigheden goedkoper door lang kapitaal kan worden gedekt, buiten beschouwing.

Grafiek 2

VOORRAADDEELOOP IN 1951/52 EN 1952/53 VOOR 4 VERENIGINGEN IN DE ACHTERHOEK

de debiteurenfinanciering ligt in het verlengde van de kapitaalbehoefte voor de voorraden. De coöperatie ontvangt veelal slechts een klein deel van de verkoopprijs der artikelen onmiddellijk bij verkoop. Een groot deel wordt eerst een maand na levering door de afnemers betaald, hetgeen tot gevolg heeft, dat een vereniging na ruiming van voorraden nog gedurende een maand een kapitaalbehoefte heeft wegens het door haar te verstrekken leverancierskrediet.

§ 4. De financiële structuur blijktens de gecombineerde balansen op 30 juni 1953

In verschillende provincies bedroeg per aankoopvereniging met meng- en maalininstallatie het balanstotaal¹⁾, als indicatie voor het totaal geïnvesteerde kapitaal, gemiddeld:

Friesland	f. 742.700,- (gemiddelde jaaromzet in 1952/53:f.2,1 mln.)
Overijssel	" 447.700,- (gemiddelde jaaromzet in 1952/53:f.1,2 mln.)
Gelderland	" 381.300,- (gemiddelde jaaromzet in 1952/53:f.1,2 mln.)
Noordholland	" 339.200,- (gemiddelde jaaromzet in 1952/53:f.0,9 mln.)
Zuidholland	" 423.700,- (gemiddelde jaaromzet in 1952/53:f.1,1 mln.)
Limburg	" 235.000,- (gemiddelde jaaromzet in 1952/53:f.0,8 mln.)

Wij zullen nu nagaan in welke activa deze gelden zijn geïnvesteerd en op welke wijze de hiervoor benodigde financieringsmiddelen zijn verkregen. Dit zal geschieden aan de hand van balansen; de creditzijde van een balans geeft aan, waar het benodigde kapitaal vandaan komt, terwijl de debetzijde ons oriënteert over de bestemming van dit kapitaal; terreinen, gebouwen, inventaris, voorraden, debiteuren e.d.

In tabel 4 zijn de gecombineerde balansen per 30 juni 1953 weergegeven. Wij beperken ons daarbij tot een overzicht per provincie. Een indeling naar omzetgrootte heeft niet zoveel betekenis, aangezien - dit zal uit grafiek 3 op bladzijde 40 nog blijken - de financiële structuur geen karakteristieke variatie vertoont bij verschillende omzetgrootten.

A. De debetzijde van de balans

Het blijkt, dat op de peildatum ongeveer 21% van de totale kapitaalbehoefte door de voorraden werd veroorzaakt en eveneens ongeveer 21% door de debiteuren.²⁾ Dit laatste percentage geeft

- 1) De duurzame activa zijn medegerekend voor hun boekwaarde op basis van vervangingswaarde.
- 2) Het is waarschijnlijk dat de debiteurensaldi in werkelijkheid nog iets groter zijn dan in tabel 4 is aangegeven, omdat verschillende verenigingen aan het einde van het boekjaar de kas nog enige tijd "open laten staan". De debiteuren, die in de eerste weken van het boekjaar betalen, zijn dan niet gerubriceerd onder de actiefpost "Debiteuren", doch onder "Kas".

Tabel A.

GECOMBINEERDE BALANSEN PER 30 JUNI 1953 VAN VERENIGINGEN, AANGESLOTEN BIJ DE C.I.V. EN HET C.B. (IN % VAN HET BALANSTOTAAL)

Aard der activa	Fries-land	Over-ijsel	Gelder-land	Noord-holland	Zuid-holland	Lim-burg	Totaal	Aard der passiva	Fries-land	Over-ijsel	Gelder-land	Noord-holland	Zuid-holland	Lim-burg	Totaal
Duurzame activa	41,8	50,8	53,1	45,1	35,3	40,0	48,9	Eigen kapitaal 3)	39,1	43,4	47,3	29,7	17,7	37,0	41,9
Deelnemingen 1)	1,0	1,5	1,4	1,5	0,6	2,1	1,5	Ledenrekening	24,3	2,8	5,5	9,6	4,6	4,3	5,6
Belegde reserves 2)	0,8	0,4	0,1	0,1	0,7	0,3	0,2	Boerenleenbankvoorschotten	5,5	15,7	12,8	11,0	9,2	24,4	13,7
Goederen, emball.	17,5	22,0	21,7	16,6	17,7	26,8	21,3	Overige leningen op lange termijn	8,9	4,5	5,4	7,4	12,0	14,2	6,8
Debiteuren	32,7	16,3	18,1	31,5	33,7	18,8	20,7	Subtotaal	77,8	66,4	71,0	58,6	43,5	79,9	69,0
Subtotaal	93,8	91,0	94,4	94,8	87,3	88,0	92,6	Krediet in lopende rekening bij Boerenleenbank	12,4	15,1	13,2	25,6	33,1	4,1	14,7
Liquide middelen en overlopende posten	6,2	9,0	5,6	5,2	12,7	12,0	7,4	Spaarsaldi en leningen op korte termijn	0,9	3,7	1,1	1,8	1,4	1,7	1,7
Subtotaal								Crediteuren	2,6	8,8	8,9	8,0	15,1	10,2	8,7
Totaal-generaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	Statiegelden	2,5	1,1	0,9	1,8	2,2	1,1	1,1
Aantal verenig.	8	38	85	16	8	28	183	Overlopende posten	3,8	4,9	4,9	4,2	4,7	5,8	4,8
Gen. omzet in 1952/53 x f.1000,-	2097	1241	1159	887	1064	842	1141	Subtotaal	22,2	33,6	29,0	41,4	56,5	20,1	31,0
								Totaal-generaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

1) Dit zijn meestal tegoedschrijvingen op ledenrekening bij de centrale organisatie.
 2) Beleggingen in staatspapieren, doch ook wel leningen aan leden of aan personeel onder hypotheecar verband of onder schuldbekentenis.
 3) Inclusief herwaarderingsreserve.

dus aan in welke mate de verenigingen op de peildatum als kredietverschaffers aan leden optreden. Als gevolg van de seizoenschommeling in de omzet - vergelijk § 3 - zullen deze percentages op andere tijdstippen van het jaar veelal groter zijn. Gebouwen, inventaris en machines vergen tezamen ongeveer 49%. Uit de balansen in tabel 4 blijkt, dat op 30 juni 1953 in totaal globaal 90% van het geïnvesteerde kapitaal - dit is 31% van de omzet in 1952/53 - op lange termijn is vastgelegd.

B. De creditszijde van de balans

1. Het gemiddelde eigen kapitaal

Wanneer wij nu de creditszijde van de balans in tabel 4 bezien, ten einde te kunnen vaststellen op welke wijze de benodigde middelen zijn verkregen, dan blijkt, dat het gemiddelde eigen kapitaal inclusief herwaarderingsreserve in de verschillende gebieden aanzienlijk uiteenloopt. Het laagst is het eigen kapitaal in Zuidholland (18%). Daarna volgen Noordholland (30%), Limburg (37%), Friesland (39%), Overijssel (43%) en Gelderland (47%). Deze percentages zijn veel hoger dan de percentages die uit de controle-rapporten kunnen worden berekend. Deze zijn namelijk 5% in Zuidholland, 8% in Noordholland, 18% in Limburg, 18% in Friesland, 15% in Overijssel en 19% in Gelderland.¹⁾ Voor alle verenigingen tezamen is dit percentage gemiddeld 16. Naast deze open reserves is echter nog sprake van stille reserves, doordat in de controle-rapporten de boekwaarde der activa is vastgesteld op basis van de historische aanschaffingsprijzen, verminderd met de daadwerkelijk verrichte afschrijvingen, waaronder zich dus ook de vervroegde fiscale afschrijvingen bevinden. Door herwaardering worden de stille reserves zichtbaar gemaakt, wat vanzelfsprekend leidt tot hogere percentages eigen kapitaal.

De vraag, hoe hoog men de stille reserve in de balansen volgens de controlerapporten acht, is in hoge mate afhankelijk van de waarderingsmaatstaven, die ten aanzien der duurzame activa worden aangelegd. Het door ons berekende eigen kapitaal is gebaseerd op een levensduur der produktiemiddelen zoals op bladzijde 11 is vermeld. Zou men evenwel van mening zijn, dat de economische veroudering aanleiding geeft een kortere economische levensduur aan te nemen, dan zou dit leiden tot een lager % eigen kapitaal. Zo zou bij een levensduur van gebouwen, machines inclusief inventaris, en vervoermiddelen

1) Deze percentages wijken af van de in tabel 4 vermelde percentages voor de open reserve. Dit komt doordat in tabel 4 de bedragen aan open reserve moesten worden gerelateerd met balanstotalen waarin de herwaarderingsreserves zijn begrepen. Het zuiverste beeld van de relatieve grootte van het eigen kapitaal zonder herwaarderingsreserve wordt verkregen, indien - zoals hierboven is geschied - de reserve-bedragen worden gerelateerd met de balanstotalen zonder herwaarderingsreserve.

van bijvoorbeeld resp. 33, 10 en 4 jaar in de verschillende gebieden het eigen kapitaal een grootte hebben van gemiddeld 31% in Friesland, 34% in Overijssel, 40% in Gelderland, 21% in Noordholland, 6% in Zuidholland en 31% in Limburg. Voor alle verenigingen tezamen zou het eigen kapitaal dan gemiddeld 34% bedragen in plaats van 42% onder de door ons in deze studie gemaakte veronderstellingen.

2. Het gemiddelde vreemde kapitaal

In dit onderdeel zal worden nagegaan, op welke wijze de verenigingen zich van vreemd kapitaal hebben voorzien. Wij zullen daarbij eerst de belangrijkste balansposten bespreken en vervolgens een meer gedetailleerd overzicht geven van de verschillende kredietgevers.

a. Ledenrekening

Op deze plaats kan niet uitvoerig op de betekenis van de ledenrekening worden ingegaan. De in het "woord vooraf" aangekondigde handleiding over de financiering zal zich hier beter voor lenen. Wel moge erop worden gewezen, dat het vormen van ledenschuldrekeningen als een aantrekkelijke wijze van financieren van coöperaties moet worden beschouwd. Deze aantrekkelijkheid wordt nog vergroot, indien aan de ledenrekeningen een roulerend karakter wordt gegeven naar het voorbeeld van het in de Verenigde Staten en Canada veel gebruikte "capital revolving system". Invoering van ledenrekeningen stelt verenigingen in staat langdurig en zelfs "permanent" beschikbaar kapitaal te verkrijgen, waaraan de leden zelf actief bijdragen. Naast het eigen kapitaal kan daarom het stelsel van ledenrekeningen een belangrijke bijdrage leveren voor een goede financiering van de langdurige kapitaalbehoefte der verenigingen.¹⁾

Het op ledenrekeningen gestorte bedrag kan niet met eigen kapitaal worden gelijkgesteld, omdat het "ledenkapitaal"

1) Als regel kan het op ledenrekening voorkomende tegoed door de leden niet tijdens het lidmaatschap worden opgevorderd. Uitbetaling heeft meestal pas plaats bij overlijden of na opzegging van het lidmaatschap wegens "wettige" redenen. Als zodanig worden doorgaans erkend: opheffing van het bedrijf van het lid en het verlaten van het werkgebied der vereniging. Bij royement en bij niet wettige opzegging van het lidmaatschap vervallen de gelden meestal aan de vereniging. In de meest recente statuten komt men wel minder strenge voorschriften tegen. Zo bijvoorbeeld de bepaling, dat de Algemene Vergadering en het Bestuur tot uitbetaling kunnen besluiten als een lid de leeftijd van 60 tot 65 jaar heeft bereikt. Nog zeer weinig treft men in de statuten aan, dat wordt uitbetaald een bepaald aantal jaren (10 à 20 jaar) na de eerste bijschrijving. Deze laatste regeling vertoont veel gelijkenis met het z.g. "capital revolving system".

het karakter heeft van een schuld. Aan de andere kant onderscheidt het zich van de overige vormen van vreemd kapitaal in zoverre de door tegoedshrijvingen op ledenrekeningen ontstane schulden aan de leden eventueel kunnen worden gecompenseerd met vorderingen, die bij optredende verliezen op grond van de aansprakelijkheidsregeling op de leden kunnen ontstaan.

Over het geheel genomen had de ledenrekening in 1953 nog een bescheiden omvang; tabel 4 liet ons zien dat de ledenrekening gemiddeld slechts 7% van het balanstotaal uitmaakte. Dit percentage is in opwaartse richting beïnvloed door het hoge percentage van de ledenrekening bij de 8 in Friesland gelegen en naar verhouding grote verenigingen. Het percentage van het op ledenrekening gestorte bedrag was in dit gebied namelijk gemiddeld 24.

b. De boerenleenbankschulden

De boerenleenbanken hebben een belangrijk aandeel in de financiering van de totale kapitaalbehoeften der aankoopverenigingen. Zij dekken namelijk gemiddeld 28% van de totale kapitaalbehoefte. Op 30 juni 1953 was in Friesland gemiddeld 18%, in Overijssel 31%, in Gelderland 26%, in Noordholland 38%, in Zuidholland 42% en in Limburg 29% van het geïnvesteerde kapitaal van de boerenleenbanken afkomstig.

Dooreengenoemen is dit kapitaal ongeveer gelijk verdeeld over kredieten in lopende rekening en voorschotten. In Limburg bestaan de boerenleenbankgelden echter hoofdzakelijk uit voorschotten, terwijl in Noord- en Zuidholland juist het rekeningocourantkrediet het voornaamste bestanddeel vormt. Dit niettegenstaande het feit, dat op 30 juni de kapitaalbehoefte vrijwel het laagste peil van het jaar heeft bereikt. Formeel moeten de kredieten in lopende rekening van een boerenleenbank "omlopen", zodat de rekening-courant op 30 juni dus eigenlijk glad zou moeten lopen. In de praktijk wordt hieraan echter vaak niet de hand gehouden.

Het financieren van vaste investeringen met kortlopend krediet wordt overigens in de hand gewerkt door het vaak geringe verschil tussen de rente voor rekening-courantkrediet en de voorschotrente. Uit het onderzoek der C.B.-verenigingen is gebleken, dat het nogal eens voorkomt, dat tussen deze beide kredietsoorten in het geheel geen rentevershil bestaat (zie tabel 5). In dit geval is het uiteraard voordeliger de gelden in de vorm van rekening-courantkrediet op te nemen, daar hierdoor de mogelijkheid wordt geboden tijdelijk overtollige middelen bij de bank te storten en aldus de rentekosten te verminderen.

Tabel 5

VERSCHIL TUSSEN R.C.-RENTE EN VOORSCHOTRENTE

Rentepercentage voor kort krediet verminderd met de voorschotrente	Aantal waarnemingen	
	absoluut	in %
- 0,50%	1	2
0,00%	14	32
0,25%	10	23
0,35%	1	2
0,50%	14	32
0,75%	3	7
1,25%	1	2
Totaal	44	100

c. De overige kredietgevers en kredietvormen

Ter completering van ons inzicht in de kapitaalverwerving door de onderzochte aan- en verkoopverenigingen is in tabel 6 een gedetailleerder overzicht gegeven van de aard en herkomst van het vreemde kapitaal op 30 juni 1953.

Het komt voor - zij het in geringe omvang - dat leden ook op andere wijze dan door middel van de ledenrekening in de financiering van hun vereniging bijdragen. Dit geschiedt bijvoorbeeld in de vorm van deposito's of obligatieleningen. Over de aard van deze leningen zijn geen of onvoldoende gegevens beschikbaar gekomen. Verschillende van deze schulden zijn echter op korte termijn door de leden opvorderbaar. Een enkele maal kan een hypothecaire lening worden aangetroffen. Het is aannemelijk, dat de onder I van tabel 6 gerubriceerde kredietvormen grotendeels op leden der verenigingen betrekking hebben.

De financiering met kort krediet door leden en particulieren in de vorm van deposito's of andere kredieten op korte termijn - beide categorieën bleken niet te splitsen te zijn - had in 1953 slechts een geringe omvang. Het kwam in niet meer dan 24 gevallen voor, terwijl de bijdrage tot het vreemde kapitaal voor de verenigingen gezamenlijk slechts 3% bedroeg. In 5 gevallen kwam in de controlerapporten de benaming "aandelenkapitaal" voor. Voor zover kon worden nagegaan kwam dit overeen met inleggelden. De omvang van deze inleggelden is echter zeer gering.

Tabel 6

AARD EN HERKOMST DER KREDIETEN PER 30 JUNI 1953
(bedragen in procenten van het totale vreemde kapitaal)¹⁾

Aard en bron der kredieten	Fries-land	Over-ijssel	Gelder-land	Noord-holland	Zuid-holland	Lim-burg	Totaal van de onder-zochte veren-ingen
1	2	3	4	5	6	7	8
I. Leden en particulieren							
a. ledenrekening	44 (8)	6 (21)	12 (49)	15 (16)	6 (6)	8 (16)	12 (116)
b. leningen op lange termijn	-	2 (6)	2 (13)	7 (7)	3 (2)	12 (14)	4 (42)
c. hypotheken	-	-	-	1 (2)	-	-	0 (2)
d. obligatieleningen	-	2 (4)	1 (7)	-	6 (4)	-	1 (15)
e. deposito's en leningen op korte termijn	2 (2)	7 (4)	2 (14)	3 (3)	2 (1)	-	3 (24)
Subtotaal	46	17	17	26	17	20	20
II. Boerenleenbank							
a. voorschotten en hypotheken	10 (3)	31 (32)	27 (63)	18 (11)	12 (5)	43 (25)	26 (139)
b. obligatielening	-	0 (1)	-	-	-	-	0 (1)
c. rekening-courant	23 (5)	30 (27)	29 (66)	40 (14)	44 (8)	7 (10)	28 (130)
Subtotaal	33	61	56	58	56	50	54
III. Overige verstrekkers van lang krediet							
a. Coöperatieve Grondkapitaalbank	-	2 (2)	4 (5)	2 (2)	7 (2)	-	3 (11)
b. Centrale Organisaties	-	-	3 (2)	-	-	10 (16)	2 (18)
c. Pensioenfondsen	-	-	-	0 (1)	-	-	0 (1)
d. Onderlinge Brandwaarborgmaatschappij	-	-	-	0 (1)	-	-	0 (1)
e. Coöperatief Verzekeringsfonds	13 (3)	1 (1)	1 (2)	-	-	-	2 (6)
f. Onderling Boerenverzekeringsfonds	3 (1)	-	-	-	-	-	0 (1)
g. Noordbrabantse Maatschappij van Landbouw	-	-	-	-	0 (1)	-	0 (1)
h. Coöperatieve Suikerfabriek	-	-	0 (1)	-	-	-	0 (1)
i. Hypotheekbank	-	-	-	-	-	2 (1)	0 (1)
j. Onbekend	0 (1)	2 (5)	0 (4)	1 (3)	0 (1)	-	2 (14)
Subtotaal	16	5	8	3	7	12	9
IV. Crediteuren	5	17	19	13	20	18	17
	100	100	100	100	100	100	100

) Waar dit zinvol is, is tussen haakjes aangegeven, hoeveel maal het een en ander voorkwam.

In 10 gevallen was door de directeur of zaakvoerder een bedrag in de kas van de vereniging gestort. Dit houdt verband met de statutaire verplichting tot het stellen van zakelijke of persoonlijke zekerheid. Meestal wordt hieraan voldaan door een borgtochtverzekering of borgtocht van familieleden van de directeur of zaakvoerder. Wanneer een bedrag in de kas van de vereniging wordt gestort verdwijnt het karakter van zekerheidstelling en verkrijgt het het karakter van een lening.

De handelcrediteuren leveren bij de onderzochte verenigingen in het algemeen een belangrijke bijdrage in hun financiering. Voor de verenigingen gezamenlijk was op 30 juni 1953 gemiddeld 17% van het aanwezige vreemde kapitaal van crediteuren afkomstig. Dit is gemiddeld 9% van het balanstotaal.

De overige kredietgevers zijn betrekkelijk onbelangrijk. Zij zijn evenwel in de tabel opgenomen om een indruk te geven van de instellingen, die zich weleens in de financiering van aan- en verkoopverenigingen interesseren. Zo is in Friesland het Coöperatief Verzekeringsfonds als kredietgever van belang (13% van het vreemde kapitaal was van deze instelling afkomstig; het betreft hier leningen aan 3 verenigingen). Ook in Overijssel en Gelderland heeft deze instelling geldleningen bij aan- en verkoopverenigingen uitstaan. Opmerkelijk is de geringe bijdrage van de Coöperatieve Grondkapitaalbank in de financiering van aan- en verkoopcoöperaties, daar deze instelling zich in het bijzonder bezig houdt met verstrekking van langlopende leningen aan coöperaties. Dit is waarschijnlijk het gevolg van de concurrentie die deze bank van de boerenleenbanken ondervindt. De bepaling, dat kredietnemende coöperaties naar rato van het op te nemen bedrag aandelen van deze Grondkapitaalbank moeten nemen, waarop 10% moet worden gestort, kan een belemmering vormen krediet bij deze bankinstelling op te nemen.

Ingeval een vereniging, hetzij als gevolg van door kredietgevers onvoldoende geachte aansprakelijkheid, hetzij om andere redenen niet voldoende kapitaal kan aantrekken zal veelal een beroep op de centrale organisatie worden gedaan voor een kort- of langlopende lening. Op 30 juni 1953 was dat bij 18 verenigingen het geval.

3. Beoordeling van de structuur der gecombineerde balansen

a. Het liquiditeitsaspect

Tellen wij alle op lange termijn ter beschikking staande geldmiddelen¹⁾ tezamen, dan blijkt dat het aandeel van het langdurig ter beschikking staande kapitaal in de provincie Zuidholland relatief het laagst is (nl. 44%) en het hoogst in Limburg (80%). Met deze formeel op lange termijn ter beschikking staande gelden wordt slechts een deel van de langdurige kapitaalbehoefte gedekt. In de verschillende provincies was het dekkingspercentage gemiddeld als volgt:

Gelderland	75%	Friesland	83%
Overijssel	73%	Noordholland	62%
Limburg	91%	Zuidholland	50%

Het overige deel van de langdurige kapitaalbehoefte wordt derhalve door formeel kortlopende kredieten - bijvoorbeeld van een boerenleenbank - gedekt. In beginsel wordt een vereniging hierdoor in een labiele liquiditeitspositie geplaatst. Dit is in de praktijk nochtans vaak minder ernstig dan het schijnt.

Hiervoor zijn twee redenen:

1. wanneer een vereniging een crediteurenschuld aan de centrale aan- en verkooporganisatie heeft, waarmee in feite een deel van de langdurige kapitaalbehoefte is gedekt, zal de plaatselijke vereniging veelal niet bevreesd zijn, dat de centrale haar in onoverkomelijke liquiditeitsmoeilijkheden zal brengen;
2. daarnaast doet zich vaak de omstandigheid voor, dat formeel kortlopende kredieten van boerenleenbanken in werkelijkheid toch langdurig ter beschikking staan. Het feit, dat wij op 30 juni - een tijdstip, waarop de behoefte van een aankoopvereniging doorgaans minimaal is - tamelijk grote rekeningcourantkredieten aantreffen, is hiervan een illustratie. De boerenleenbanken zullen de kredietnemende coöperatieve verenigingen niet gauw door opzegging van kredieten in moeilijkheden brengen. Aangezien de leden van de verenigingen vaak tevens spaarders zijn bij de boerenleenbanken, zouden deze banken zich door een dergelijke kredietpolitiek vermoedelijk zelf ernstige schade berokkenen.

¹⁾Uit de controlerapporten kon niet steeds exact de looptijd worden vastgesteld van de leningen, zodat een "waterdichte" onderscheiding tussen langlopende en kortlopende leningen niet mogelijk is. Op grond van de beschikbare gegevens zijn de leningen evenwel toch zo goed als dit mogelijk was in deze categorieën ingedeeld.

Bovenvermelde omstandigheden leiden er gemakkelijk toe, dat het liquiditeitsvraagstuk niet de aandacht der verenigingen heeft die het verdient. Wanneer de verenigingen zich bij hun liquiditeitsbeheer in hoge mate door deze overwegingen laten leiden, geraken zij in een te afhankelijke positie, waarbij financieringsmoeilijkheden geenszins zijn uitgesloten. Deze moeilijkheden zullen zich openbaren zodra de boerenleenbanken, hetzij onder invloed van kredietbeperkende maatregelen der monetaire autoriteiten of van teruglopende spaarsaldi hun kortlopende kredieten bij de plaatselijke verenigingen of centrale organisaties zouden moeten beperken.

Het verzamelde balansenmateriaal stelt ons niet in staat over de liquiditeit der verenigingen een duidelijke uitspraak te doen. De variabele en constante bestanddelen in de kapitaalbehoefte en het beschikbare kapitaal komen onvoldoende in een balans op een bepaald tijdstip tot uiting. In de praktijk wordt vaak ten onrechte een liquiditeitsbeoordeling gegeven aan de hand van een balans. Oppervlakkige balansbeschouwing zou in ons geval tot de conclusie leiden, dat de liquiditeitspositie der verenigingen slecht is. De liquiditeitspositie zal echter in wezen sterker zijn, dan tabel 4 doet vermoeden, doordat zich onder de formeel op korte termijn ter beschikking staande gelden - crediteurensaldi, statiegelden, eventuele spaarsaldi en debetsaldi in rekening-courant - constant ter beschikking staande kapitaalkernen bevinden.

b. Het solvabiliteitsaspect.

Onder de solvabiliteit van een bedrijf kan worden verstaan het vermogen om bij eventuele liquidatie de schulden te kunnen delgen. Veelal zal het niet tot liquidatie komen. Dit betekent evenwel niet, dat het begrip daarom geheel van betekenis zou zijn ontbloot. In het algemeen gesproken vormt de solvabiliteit namelijk een belangrijke grondslag voor de kredietwaardigheid. Bij coöperaties is er een nog andere faktor die de kredietwaardigheid bepaalt: de aansprakelijkheid van de leden. Zonder de aansprakelijkheidsregeling zouden de verenigingen zich stellig niet zo voorspoedig hebben kunnen ontwikkelen als het geval is geweest.

Vrijwel zonder eigen middelen toegerust, waren de coöperaties vanaf de oprichting overwegend op kapitaal van de boerenleenbanken aangewezen. Het aanvaarden van de ledenaansprakelijkheid heeft het risicodragende vlak geschapen, dat nodig was voor een succesvolle uitbouw der verenigingen door middel van aantrekking van krediet. Tot heden is de

aansprakelijkheid der leden een belangrijke waarborg voor de kredietgevers gebleven.¹⁾

Indien men de weerstandskracht der verenigingen bepaald acht door de som van het eigen kapitaal plus de aansprakelijkheid der leden, is het beeld van de solvabiliteit ongetwijfeld gunstig. In beginsel verhoogt de aansprakelijkheid ook inderdaad de solvabiliteit der verenigingen. Niettemin kan de vraag worden gesteld, of het verstandig is bij de beoordeling van de financiële weerstandskracht veel gewicht aan de aansprakelijkheid toe te kennen. Men dient er immers rekening mede te houden, dat een daadwerkelijk gebruik van de aansprakelijkheid door uitwinning van de leden in het algemeen funeste gevolgen heeft voor de coöperatieve gezindheid in het gebied, waar de betrokken vereniging is gelegen. Het landbouwoöperatiewezen zal hiervan grote schade ondervinden. De aansprakelijkheidsregeling is noodzakelijk geweest om een start van de coöperatieve landbouworganisaties mogelijk te maken. Nu de verenigingen zich eenmaal een plaats in het economisch leven hebben verworven, vertoont de aansprakelijkheidsregeling gelijkenis met een slaperdijk. Er dienen voorzorgen te worden genomen dat deze "dijk" niet behoeft te worden gebruikt om de nood te keren. Indien men bij voorkeur geen gebruik van de aansprakelijkheid maakt, zal bij de beoordeling van de financiële positie der onderzochte coöperaties de aansprakelijkheid beter buiten beschouwing kunnen worden gelaten. Het accent komt dan te liggen op de solvabiliteit, die uit de balans kan worden afgeleid. Men zou dit aspect van de solvabiliteit kunnen vergelijken met een wakerdijk. Hiertoe is zeker aanleiding, indien het vraagstuk mede wordt beoordeeld uit het oogpunt van de leden. Het lidmaatschap van een financieel krachtige coöperatie is uit hoofde van de geringere aansprakelijkheidsclaim, die op een onverwacht en ongelegen moment op de leden kan worden gelegd,

1) Het merendeel der verenigingen - de verenigingen in Limburg vormen een uitzondering - kennen een onbepaalde aansprakelijkheid der leden. Meestal komt dan de volgende clause in de statuten voor: "Blijkt bij gerechtelijke of buitengerechtelijke vereffening van de boedel der vereniging, dat haar bezittingen ontoereikend zijn om aan hare verbintenissen te voldoen, dan zijn zij die bij ontbinding leden waren, of minder dan een jaar geleden opgehouden hebben lid te zijn, respectievelijk hun rechtsopvolgers, tegenover vereffenaars aansprakelijk voor een tekort, met dien verstande, dat zij in dezelfde verhouding voor de betaling van ieders aandeel in de omslag borg blijven."

veel aantrekkelijker, dan van een financieel zwakke vereniging. Aangezien een coöperatie op de leden steunt, is dit gezichtspunt ook voor de coöperatie zelf van groot belang.

Indien men zich bij de solvabiliteitsbeoordeling op het standpunt zou plaatsen, dat er bij de financiering voor dient te worden gezorgd, dat ingeval van nood geen uitwinning der leden wegens de op hen rustende aansprakelijkheid zal behoeven plaats te hebben, zal men als richtlijn moeten aanhouden, dat het vreemde kapitaal niet meer zal mogen bedragen dan de liquidatiewaarde der coöperatie. Het eigen kapitaal zal dan dus ten minste zo groot dienen te zijn, als het eventueel te verwachten liquidatieverlies. Men kan soms de mening aantreffen, dat het eigen kapitaal ten minste gelijk moet zijn aan het vreemde kapitaal en derhalve ten minste 50% van het balanstotaal moet bedragen. In zijn algemeenheid is deze gedachtengang echter onjuist. De hoogte van het eigen kapitaal is immers afhankelijk van de waardering der activa, zodat verschillen in waarderingsmaatstaven uiteraard de hoogte van het eigen kapitaal beïnvloeden. De bedrijfseconomische waarde der duurzame produktiemiddelen is meestal hoger dan de liquidatiewaarde ervan. De liquidatiewaarde is moeilijk te ramen; de hoogte zal in hoge mate afhankelijk zijn van de plaatselijke omstandigheden, de aard der activa, alsmede van de vraag wie in geval van liquidatie als gegadigde zou optreden. Ten einde niettemin een oriënterend oordeel te kunnen vormen veronderstellen wij, dat de liquidatiewaarde der duurzame activa globaal 15% zou bedragen van de boekwaarde op basis van vervangingswaarde, tegen 90% voor de post debiteuren, 80% voor de voorraden en 100% voor de overige activa. Deze veronderstellingen hebben een arbitrair karakter; zij komen ons echter aannemelijk voor. Veelal zal pas tot liquidatie van een vereniging worden overgegaan, nadat reeds enkele jaren verlies zal zijn geleden. Dit geeft in beginsel aanleiding rekening te houden met een over een aantal jaren geaccumuleerd verlies. Dit is hier niet geschied. In de plaats hiervan zijn de liquidatiewaarden voorzichtig gesteld.

Voor de gemiddelde aankoopvereniging kan nu de volgende opstelling worden gemaakt.

Activa	Boekwaarde x) in % van het balans- totaal	Liquidatie- verlies in % van de boekwaarde per categorie	Liquidatie- verlies in % van het balanstotaal
Duurzame activa	49	85	41
Debiteuren	21	10	2
Voorraden	21	20	4
Overige activa	9	0	-
Totaal liquidatieverlies in % van het balanstotaal=minimum eigen kapitaal:			47

x Boekwaarde op basis van vervangingswaarde (vergelijk tabel 4).

Onder de aangenomen veronderstellingen zou het eigen kapitaal dus 47% moeten bedragen, indien men zou willen vermijden dat op de leden een aansprakelijkheidsclaim rust. Het gemiddelde percentage eigen kapitaal ligt hier echter 5 punten beneden. Naarmate men de toekomst rooskleuriger acht, zal men minder geneigd zijn een eigen kapitaal van kleiner dan 47% onmiddellijk als te laag aan te merken.

Bezien wij de gemiddelde solvabiliteitspositie der verenigingen in de verschillende provincies op dezelfde wijze als hierboven voor de gemiddelde Nederlandse aankoopvereniging is geschied, dan blijkt, dat in alle provincies het eigen kapitaal gemiddeld lager is, dan bij de gekozen uitgangspunten op grond van een goede solvabiliteit wenselijk geacht kan worden. De aansprakelijkheidsclaim op de leden bedraagt uitgedrukt in het balanstotaal in de verschillende provincies achtereenvolgens:

Friesland	3%	of in guldens per lid	f. 49,-
Overijssel	6%	id.	" 119,-
Gelderland	4%	id.	" 67,-
Noordholland	15%	id.	" 398,-
Zuidholland	19%	id.	" 846,-
Limburg	4%	id.	" 56,-

Per lid blijkt de aansprakelijkheidsclaim dus wel klein te zijn.

c. Het kostenaspect

Over het kostenaspect kunnen wij slechts kort zijn, aangezien over de rentevershillen weinig gegevens beschikbaar zijn gekomen. Wel hebben wij vastgesteld, dat de rente voor rekeningcourantkredieten en voorschotten weinig variatie vertoont. Bezien vanuit louter kostenoverwegingen kan financiering met

Tabel 7

GECOMBINEERDE BALANSEN IN GLD. PER 30 JUNI 1953 PER f. 100,- OMZET

Aard der activa	Fries-land	Over-ijssel	Gelder-land	Noord-holland	Zuid-holland	Lim-burg	Totaal	Aard der passiva	Fries-land	Over-ijssel	Gelder-land	Noord-holland	Zuid-holland	Lim-burg	Totaal
Duurzame activa	14,8	18,3	17,5	17,3	14,1	11,2	16,6	Eigen kapitaal incl. herwaarderingsreserve	13,8	15,7	15,5	11,4	7,1	10,3	14,2
Deelnemingen	0,3	0,6	0,5	0,6	0,2	0,6	0,5	Ledenrekening	8,6	1,0	1,8	3,7	1,8	1,2	2,2
Belegde reserves	0,3	0,2	-	-	-	0,1	0,1	Boerenleenbankvoor-schotten	1,9	5,7	3,6	4,5	3,7	6,8	4,7
Goederen, emballage e.d.	6,2	7,9	7,1	6,4	7,0	7,4	7,2	Overige leningen op lange termijn	3,2	1,6	1,8	2,8	4,7	4,0	2,3
Debiteuren	11,6	5,8	5,9	12,0	13,4	5,3	7,0	Sub-totaal	27,5	24,0	23,3	22,4	17,3	22,3	23,4
Sub-totaal	33,2	32,8	31,0	36,3	34,7	24,6	31,4	Debetstand in lopende rekening bij Boerenleenbank	4,4	5,5	4,4	9,8	13,2	1,1	5,0
Liquide middelen en overlopende posten	2,2	3,3	1,9	1,9	5,1	3,3	2,5	Spaarsaldi en leningen op korte termijn	0,3	1,3	0,4	0,7	0,6	-	0,6
Totaal	35,4	36,1	32,9	38,2	39,8	27,9	33,9	Crediteuren	1,0	3,2	2,9	3,0	6,0	2,9	2,9
Omzet in gld. 52/53(x100.000)	16,77	47,15	98,53	14,19	8,52	23,57	208,73	Statiegelden	0,9	0,4	0,3	0,7	0,8	-	0,4
Gemiddelde omzet per vereniging x f. 100.000	2,10	1,24	1,16	0,89	1,06	0,84	1,14	Overlopende posten	1,3	1,7	1,6	1,6	1,9	1,6	1,6
								Sub-totaal	7,9	12,1	9,6	15,8	22,5	5,6	10,5
								Totaal	35,4	36,1	32,9	38,2	39,8	27,9	33,9

rekening-courantkrediet voordelen bieden. Voor zover men voorschotten heeft opgenomen kunnen tijdelijk overtollige geldmiddelen niet gebruikt worden voor tijdelijke schuldaflossing. Storting à deposito bij een bank levert slechts een lage creditrente van bijvoorbeeld 1%. Kan men daarentegen tijdelijk een rekening-courantkrediet aflossen, dan ontgaat men de veel hogere debetrente van omstreeks 4%.

Tenslotte kan worden opgemerkt, dat het aanhouden van relatief grote voorraden en het verlenen van grote bedragen aan leverancierskrediet veelal overbodige renteooffers vergt, omdat de coöperaties de daarvoor nodige middelen tegen rentevergoeding van elders moeten betrekken. Het is een juiste, zij het nog niet overal toegepaste, bedrijfspolitiek om bij niet-oontante betaling aan afnemers rente in rekening te brengen.

C. De gecombineerde balansen op 30 juni 1953 per f. 100,- omzet

Volledigheidshalve zijn de activa en passiva medio 1953 ook uitgedrukt per f. 100,- omzet in 1952/53. De verkregen cijfers zijn in tabel 7 weergegeven.

Per f. 100,- omzet is gemiddeld in de verenigingen f. 34,- geïnvesteerd. Uitzonderlijk grote verschillen aan de actiefzijde komen in het algemeen niet voor. Een uitzondering moet worden gemaakt voor de post debiteuren; tegen een debiteurenbedrag op 30 juni 1953 van f. 5,- à f. 6,- per f. 100,- omzet in de provincies met gemengde landbouwbedrijven staat een bedrag van f. 12,- à f. 13,- in de weideprovincies. Hier is een invloed merkbaar van de achterliggende relatief dure stalperiode voor de veehouderij, resulterende in hoge veevoederrekeningen van de aankoopverenigingen.

Het eigen kapitaal bedraagt per f. 100,- omzet gemiddeld f. 14,-. Het gemiddelde bedrag schommelt in de onderscheiden provincies tussen f. 7,- en f. 16,-. Tegenover een vreemd kapitaal ter grootte van gemiddeld f. 29,- heeft de ledenrekening met gemiddeld f. 2,- per f. 100,- omzet slechts een bescheiden omvang.

§ 5. Vergelijking van de gecombineerde balansen op 30 juni 1948 en 30 juni 1953

In de periode 1947/48 - 1952/53 is het totale in de verenigingen geïnvesteerde kapitaal aanmerkelijk toegenomen. In de provincies Friesland, Overijssel, Gelderland, Noordholland, Zuidholland

MUTATIES IN DE GECOMBINEERDE PERCENTAGE-BALANSEN DER VERENIGINGEN AANGESLOTEN BIJ DE C.I.V.
EN HET C.B. IN DE PERIODE VAN 30 JUNI 1948 TOT 30 JUNI 1953

Tabel 8

Aard der activa	Fries-land	Over-tijsel-land	Gelder-land	Noord-holland	Zuid-holland	Lim-burg	Totaal	Aard der passiva	Fries-land	Over-tijsel-land	Gelder-land	Noord-holland	Zuid-holland	Lim-burg	Totaal
Duurzame activa	+ 4,7	+ 2,8	+ 1,4	+ 5,4	+ 9,1	+ 5,5	0,0	Eigen kapitaal ³⁾	+ 5,7	+ 14,1	+ 10,5	+ 2,9	+ 7,4	+ 17,8	+ 1,02
Deelnemingen ¹⁾	+ 0,8	+ 1,8	+ 1,8	+ 0,7	+ 1,0	+ 1,4	+ 1,1	Ledenrekening	+ 4,8	+ 2,8	+ 3,5	+ 0,4	+ 0,3	+ 4,3	+ 2,9
Belegde reserves ²⁾	+ 6,4	+ 0,2	+ 0,5	+ 0,7	+ 0,1	+ 0,3	+ 1,0	Boerenleenbank-voorschotten	+ 5,1	+ 13,8	+ 11,2	+ 1,5	+ 8,3	+ 21,7	+ 11,3
Goederen, ambalage, e.d.	+ 6,1	+ 2,7	+ 4,5	+ 7,4	+ 5,6	+ 6,3	+ 4,5	Overige leningen op lange termijn	+ 8,7	+ 1,1	+ 2,7	+ 2,9	+ 0,1	+ 6,3	+ 3,1
Debiteuren	+ 4,9	+ 4,1	+ 4,8	+ 3,1	+ 6,1	+ 5,3	+ 4,4	Subtotaal	+ 12,9	+ 3,6	+ 6,9	+ 7,7	+ 1,1	+ 14,5	+ 7,1
Subtotaal	+ 2,1	+ 3,4	+ 0,6	+ 0,3	+ 9,1	+ 5,4	+ 2,2	Debetstand in lopende rekening bij boerenleenbank	+ 9,8	+ 6,7	+ 7,9	+ 10,1	+ 12,5	+ 3,8	+ 8,0
Liquide middelen en overlopende posten	+ 2,1	+ 3,4	+ 0,6	+ 0,3	+ 9,1	+ 5,4	+ 2,2	Spaarsaldi en leningen op korte termijn	+ 0,5	+ 1,2	+ 0,1	+ 1,6	+ 0,2	+ 0,5	+ 0,5
Subtotaal	+ 2,1	+ 3,4	+ 0,6	+ 0,3	+ 9,1	+ 5,4	+ 2,2	Crediteuren	+ 0,1	+ 1,3	+ 0,3	+ 2,2	+ 10,4	+ 10,4	+ 0,4
Totaal-generaal:	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	Statiegeelden	+ 2,2	+ 0,3	+ 0,1	+ 1,6	+ 0,2	+ 0,2	+ 0,5
Investerings in de periode 1948-1953 in % van het balansstotaal op 30 juni 1953	25	29	32	26	26	22	29	Overlopende posten	+ 1,5	+ 0,9	+ 0,9	+ 0,2	+ 1,0	+ 0,1	+ 0,5
								Subtotaal	+ 12,9	+ 3,6	+ 6,9	+ 7,7	+ 1,1	+ 14,5	+ 7,1
								Totaal-generaal	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
								Omzet (in geld) 1952/53 in % van de omzet in 1947/48	220	247	267	192	185	248	245

1) Zie noot 1, tabel 4

2) Zie noot 2, tabel 4

3) Inclusief herwaarderingsreserve.

Zou het eigen kapitaal exclusief herwaarderingsreserve worden uitgedrukt in procenten van het balansstotaal exclusief herwaarderingsreserve, dan zouden de verschillen tussen het eigen kapitaal in 1948 en 1953 achtereenvolgens als volg luiden: / 10, - / 6,9, / 8,6, / 8,6, / 0,1, / 14,3, / 7,5.

en Limburg was deze stijging achtereenvolgens 71%, 91%, 86%, 67%, 96% en 121%. Deze stijging is toe te schrijven aan vernieuwing en uitbreiding van het bedrijfsapparaat, voorts aan in verband met de gestegen omzetten tevens nominaal gestegen voorraden en debiteuren en tenslotte aan gestegen prijzen. In nagenoeg alle activa is in absolute zin meer geld geïnvesteerd.

In de balansverhoudingen is blijkens tabel 8 een wijziging gekomen. Zo is de investering in goederenvoorraden ten opzichte van het balanstotaal over de gehele linie gedaald en wel het meest in Noordholland, Limburg en Friesland. Tegenover deze daling staat een relatieve toeneming van de liquide middelen en vooral van de debiteuren.

Ten opzichte van de jaaromzet zijn de debiteuren echter slechts weinig veranderd, dit in tegenstelling tot de voorraden, die ook in verhouding tot de omzet zijn afgenomen. Men vergelijk hiervoor tabel 9. Er moet hierbij wel in aanmerking worden genomen, dat de conclusies zijn gebaseerd op slechts 2 momentopnamen. In andere jaren kunnen de verhoudingsgetallen geheel anders zijn, omdat de grootte van de voorraden sterk onder invloed staat van de actuele marktsituatie.

Tabel 9

VOORRADEN¹⁾ EN DEBITEUREN ULT. JUNI 1948 en 1953 IN
PROCENTEN VAN DE JAAROMZET IN RESP. 1947/48 EN 1952/53

Provincies	Juni '48		Juni '53		Toe- of afneming ten opzichte van juni '48	
	voor- raden	debi- teuren	voor- raden	debi- teuren	voor- raden	debi- teuren
1	2	3	4	5	6	7
Friesland	10,8	12,7	6,2	11,6	%. 4,6	%. 1,1
Overijssel	11,6	5,7	7,9	5,9	%. 3,7	+ 0,2
Gelderland	12,3	5,3	7,1	5,9	%. 5,2	%. 0,4
Noordholland	10,5	12,5	6,3	12,0	%. 4,2	%. 0,5
Zuidholland	8,7	10,1	7,0	13,4	%. 1,7	+ 3,3
Limburg	10,4	4,2	7,5	5,3	%. 2,9	+ 1,1
Totaal	11,5	7,2	7,2	7,0	%. 4,3	%. 0,2

De relatieve vermindering van de voorraden kan het gevolg zijn van verschillende factoren, zoals een tekort aan opslagcapaciteit en de vestiging door de centrale verenigingen van regionale depôts waardoor plaatselijke verenigingen zich gemakkelijker kunnen bevoorraden en daarom ook minder artikelen behoeven op te slaan.

1) Inclusief emballage- en statiegelden.

Keren wij nu terug naar onze beschouwing van tabel 8, dan kan worden opgemerkt, dat ook de creditzijde van de balansen ingrijpende wijzigingen heeft ondergaan. Zo is het eigen kapitaal in de periode 1948-1953 gemiddeld met 10 punten gedaald. De grootste teruggang is in Limburg geboekt (18%), daarna volgt Overijssel (14%). Alleen in Noordholland is dit percentage met enige punten gestegen. Wordt het eigen kapitaal en de ledenrekening tezamen genomen, dan is de teruggang gemiddeld 7%.

Een andere opmerkelijke wijziging in het aandeel der verschillende financieringsbronnen is de verschuiving van formeel kortlopende naar formeel langlopende kredieten. Dit kunnen wij zeer duidelijk waarnemen bij de geldmiddelen, die van boerenleenbanken zijn verkregen; tegenover een daling der rekening-courantsaldi staat een stijging der voorschotten.

Hoewel het eigen kapitaal in alle gebieden relatief is gedaald, nam door een relatief grotere stijging van het langdurige vreemde kapitaal¹⁾ het totale op lange termijn ter beschikking staande kapitaal toe. Hierdoor kon een groter deel van de langdurige kapitaalbehoefte met langdurig ter beschikking staande geldmiddelen worden gedekt. (Zie tabel 10)

Tabel 10

MUTATIES IN HET DEKKINGSPERCENTAGE DER LANGDUURIGE KAPITAALBEHOEFTE

Provincies	Gedekt door eigen kapitaal		Gedekt door langdurig ter beschikking staand eigen en vreemd kapitaal	
	op 30 juni 1948	Gemiddelde toe- of afnem. in de periode van 30-6-48 tot 30-6-53	op 30 juni 1948	Gemiddelde toe- of afnem. in de periode van 30-6-48 tot 30-6-53
1	2	3	4	5
Friesland	47	*/. 5	68	+ 15
Overijssel	61	*/. 13	67	+ 6
Gelderland	61	*/. 11	67	+ 8
Noordholland	28	+ 3	54	+ 8
Zuidholland	26	*/. 6	44	+ 6
Limburg	59	*/. 17	70	+ 21
Alle onderzochte verenigingen	55	*/. 10	65	+ 9

1) Inclusief ledenrekening.

§ 6. De spreiding in de financiële structuur der onderzochte verenigingen

In § 4 is de financiële structuur besproken aan de hand van gecombineerde balansen. Deze geven een indruk omtrent de financiële positie, zoals deze gemiddeld bij de aan- en verkoopverenigingen voorkomt, doch lichten ons niet in over de vraag of afzonderlijke verenigingen zich dicht bij of ver van dit gemiddelde bevinden. Het inzicht kan dan ook worden vergroot, wanneer bovendien de spreiding in het cijfermateriaal wordt nagegaan. Dit is in deze paragraaf geschied:

A. Enkele belangrijke kengetallen per 30 juni 1953

Voor alle verenigingen is een aantal verhoudingsgetallen berekend, waarna vervolgens een frequentieverdeling van de afzonderlijke kengetallen is samengesteld. In tabel 11 is de frequentieverdeling per 30 juni 1953 voor alle onderzochte verenigingen weergegeven.

Tabel 11

FREQUENTIEVERDELING VAN ENKELE KENGETALLEN PER 30 JUNI 1953 VOOR 183 VERENIGINGEN

Kengetallen	0 of < 0	0 - < 10	10 - < 20	20 - < 30	30 - < 40	40 - < 50	50 - < 60	60 - < 70	70 - < 80	80 - < 90	90 - < 100	100 - < 110	110 - < 120	120 en meer	Totaal
1. Eigen middelen in % van het balanstotaal	3	2	6	17	24	20	16	8	4	-	-	-	-	-	100
2. Ledenrekening in % van het balanstotaal	37	43	16	3	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	100
3. Eigen middelen plus ledenrekening in % van het balanstotaal	2	2	4	13	21	20	17	13	5	2	1	-	-	-	100
4. Eigen middelen plus lang vreemd kapitaal in % van de duurzaam vastgelegde geldmiddelen	2	-	2	1	6	6	11	16	13	16	14	8	4	1	100
5. Vlottende schulden in % van het balanstotaal	-	10	19	24	16	9	9	8	2	1	-	1	-	1	100
6. Rekening-courantschulden aan boerenleenbanken in % van het balanstotaal	29	18	21	11	13	4	2	2	-	-	-	-	-	-	100
7. Crediteurenschulden in % van het balanstotaal	5	64	16	6	3	2	1	-	1	1	-	-	-	1	100
8. Voorschotten en Rekening-courantschulden aan boerenleenbanken in % van het balanstotaal	6	6	21	16	24	15	7	4	1	-	-	-	-	-	100

1) Onder duurzaam vastgestelde geldmiddelen wordt verstaan het kapitaal, dat op 30 juni 1953 is geïnvesteerd in duurzame activa, deelnemingen, voorraden en debiteuren.

1. De spreiding in het eigen kapitaal

Blijkens tabel 11 had 72% der verenigingen een totaal aan eigen middelen kleiner dan 50% van het balanstotaal. Bij 11% der verenigingen wordt zelfs minder dan 1/5 deel van de totale kapitaalbehoefte door eigen kapitaal gedekt. Kan hieruit de conclusie worden getrokken, dat de financiële positie van vele bedrijven ongunstig is?

Men moet met een dergelijke uitspraak voorzichtig zijn. Of de situatie in werkelijkheid ongunstig mag worden genoemd, hangt immers voor een groot deel van de houding der kredietgevers af. Indien deze in het algemeen bereid zijn de kredietverhoudingen te continueren - de coöperatieve band maakt dit overigens wel waarschijnlijk - dan kan niet zonder meer het praedicaat ongunstig worden gebruikt. Wij wezen er reeds eerder op, dat de verenigingen er niettemin rekening mede moeten houden, dat ook boerenleenbanken wel eens door een ongunstige economische ontwikkeling gedwongen zouden kunnen worden de uitstaande kredieten in te perken. Elk bedrijf en dus ook een aan- en verkoopvereniging dient daarom toch te zorgen voor voldoende weerstandvermogen om aan zulke ongunstige economische omstandigheden het hoofd te kunnen bieden. Hoe hoog het eigen kapitaal daartoe precies moet zijn, kan, zoals reeds eerder werd gesteld, niet exact worden aangegeven.

Indien wij ons evenals bij de beoordeling van de gecombineerde balansen naar het solvabiliteitsgezichtspunt op het standpunt stellen, dat de verenigingen over zoveel eigen middelen dienen te beschikken, dat op de leden geen claim wegens de aansprakelijkheid ligt en voorts dezelfde liquidatiewaarden aannemen als op bladzijden 30/31 kan per vereniging worden becijferd of de solvabiliteit globaal gezien voldoende of onvoldoende moet worden geacht.

Wanneer deze berekening voor alle bij het onderzoek betrokken verenigingen wordt uitgevoerd, blijkt 66% der verenigingen te weinig eigen kapitaal te bezitten. In Friesland, Overijssel, Gelderland, Noordholland en Limburg is dit relatieve aantal achtereenvolgens 63%, 71%, 60%, 81% en 64%, terwijl in Zuidholland zelfs 88% der onderzochte verenigingen te weinig eigen kapitaal bezit.¹⁾ Gelet op de onzekerheid over de "juistheid" der aangenomen liquidatieverliezen kunnen deze cijfers uiteraard slechts een globaal karakter dragen. Zou men hogere liquidatiewaarden willen aannemen, dan zou het aantal verenigingen, wier financiële

1) Indien de ledenrekening bij het eigen kapitaal wordt geteld, is het percentage voor alle verenigingen tezamen 55% en voor de verenigingen in de verschillende provincies achtereenvolgens Friesland 25%, Overijssel 68%, Gelderland 47%, Noordholland 69%, Zuidholland 75% en Limburg 54%.

positie ontoereikend wordt geacht, dienovereenkomstig afnemen. Bij de verenigingen met een tekort aan eigen kapitaal rust op de leden een latente claim op grond van de aansprakelijkheid. Wij moeten er evenwel op wijzen, dat deze claim uitsluitend actueel zou worden, wanneer de kredietgevers zich uit deze verenigingen zouden terugtrekken en geen schuldvervangning mogelijk of vermindering der kapitaalbehoefte realiseerbaar zou zijn.

In grafiek 3 is nagegaan, in hoeverre samenhang bestaat tussen de hoogte van het percentage eigen kapitaal - een uitdrukkingsmiddel van de financiële weerstandskracht der verenigingen - en de hoogte van de geldomzetten. Er kan blijkens de grafiek niet van een nauwe samenhang worden gesproken.

Worden de verenigingen echter in twee grote omzetgroepen ingedeeld, dan kan over een groot traject in de omzetgrootte over het geheel genomen toch wel verschil in de hoogte van het percentage eigen kapitaal worden waargenomen.

Tabel 12

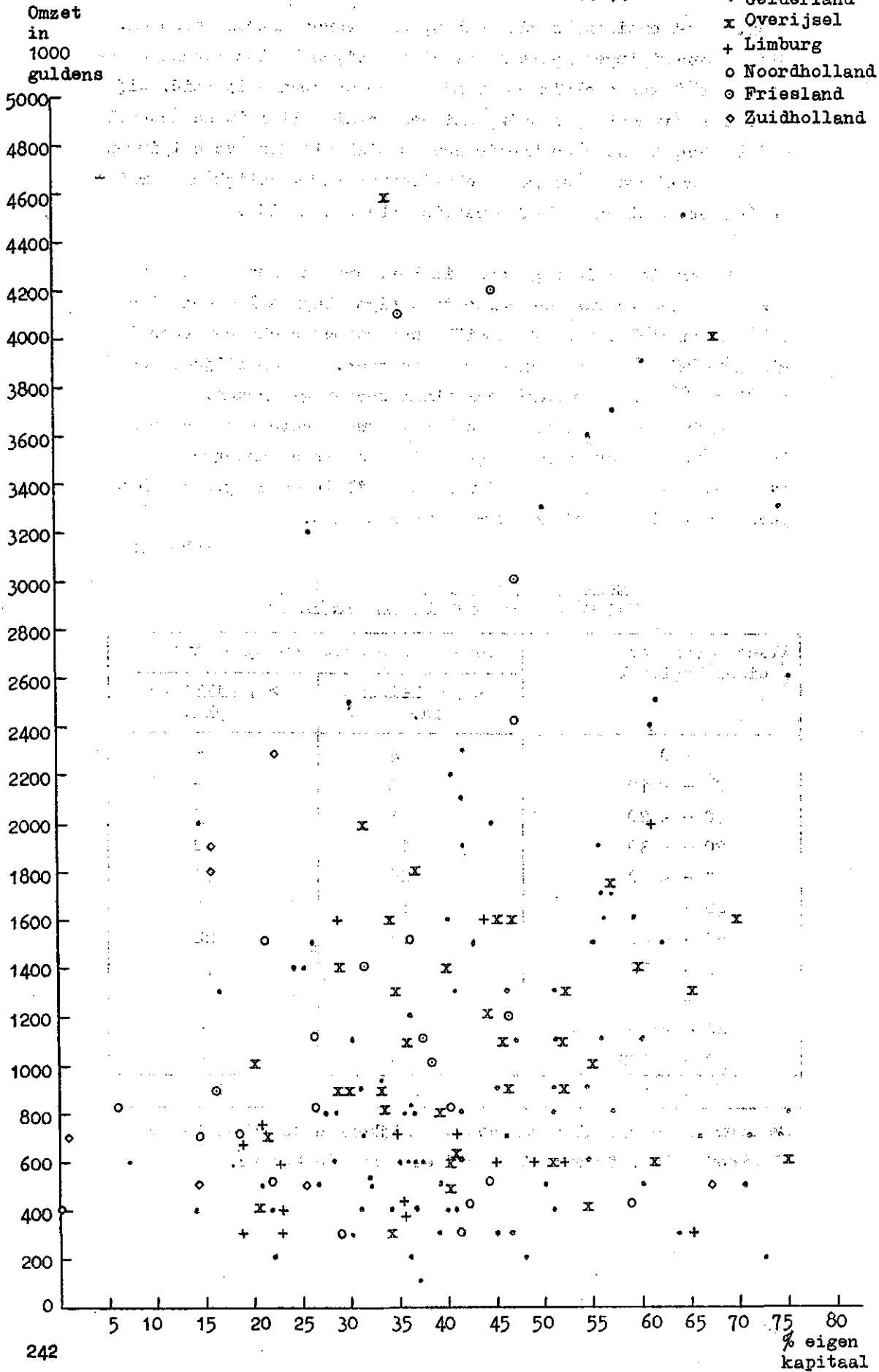
FREQUENTIEVERDELING VAN HET % EIGEN
KAPITAAL IN TWEE OMZETKLASSEN (IN %)

Klassen van het % eigen kapitaal	verenigingen met een omzet van	
	< 1 miljoen gld.	> 1 miljoen gld.
< 0	4	-
0 - < 10	4	-
10 - < 20	6	5
20 - < 30	19	12
30 - < 40	26	19
40 - < 50	18	26
50 - < 60	12	22
60 - < 70	6	13
70 - < 80	5	3
80 - < 90	-	-
90 - 100	-	-
Totaal	100	100

De zeer grote verenigingen hebben blijkens deze tabel in het algemeen relatief meer eigen middelen dan de kleine.

Grafiek 3

EIGEN KAPITAAL IN % VAN HET BALANSTOTAAL,
GERELATEERD MET DE GELDOMZET IN 1952/53

Hoewel als maat voor de financiële draagkracht van de verenigingen in dit rapport veel aandacht is besteed aan het eigen kapitaal uitgedrukt in % van het balanstotaal is het wenselijk de aandacht te vestigen op een bezwaar, dat aan dit kengetal is verbonden indien men hiermede bedrijven onderling wil vergelijken.

Dit bezwaar houdt verband met het feit, dat de hoogte van dit kengetal als regel mede afhankelijk is van de ouderdom van de produktiemiddelen van een vereniging. Het verband wordt duidelijk indien men zich realiseert dat in het balanstotaal, hetwelk als noemer voor de berekening van dit kengetal wordt gebruikt, onder meer de boekwaarde der duurzame activa wordt medegeteld, een grootte die varieert met de leeftijd der produktiemiddelen. Deze boekwaarde zal hoog zijn voor nieuwe verenigingen, doch laag voor oude. Meestal worden vrijkomende afschrijvingsgelden voor schuldaflossing gebruikt. Dientengevolge zal ook het balanstotaal als regel hoog zijn voor nieuwe bedrijven en laag voor oude. In verband hiermede zal het eigen kapitaal uitgedrukt in % van het balanstotaal in het algemeen toenemen, naarmate de produktiemiddelen in een bedrijf ouder zijn. Verenigingen, die overigens precies gelijk zijn, zullen dus alleen reeds door verschillen in ouderdom verschil vertonen in het % eigen kapitaal. Zou men het % eigen kapitaal vergelijken op tijdstippen, waarin deze verenigingen zich bevinden in dezelfde leeftijdsfase van hun produktiemiddelen, dan zouden ceteris paribus de percentages gelijk zijn. Omgekeerd kunnen verenigingen wier % eigen kapitaal op een bepaald moment gelijk is, toch in financiële kracht wezenlijk van elkander verschillen, wanneer deze verenigingen een uiteenlopende ouderdom bezitten. Indien twee verenigingen van gelijke grootte en structuur een percentage eigen kapitaal hebben van bijvoorbeeld 20%, doch de één een nieuw produktieapparaat bezit en de ander een vrijwel geheel aan vervanging toe zijnd produktieapparaat, kan per saldo toch eerstbedoelde vereniging het gunstigst worden beoordeeld. Wanneer deze vereniging zo oud zal zijn geworden als de tweede, zal onder overigens gelijkblijvende omstandigheden het percentage eigen kapitaal groter zijn dan het %, dat de oude vereniging nu bezit.

Deze onderlinge verschillen in financiële positie zouden bijvoorbeeld tot uitdrukking kunnen worden gebracht door voor elke vereniging onder het balanstotaal de boekwaarde der duurzame activa op te nemen tegen een gelijk percentage der nieuwwaarde.

Deze methode is echter niet gevolgd, omdat dan cijfers zouden zijn verkregen, die weliswaar onderling beter vergelijkbaar zijn, doch waarvan de hoogte van elk cijfer afzonderlijk minder gemakkelijk aanspreekt.

Ten einde toch aan dit belangrijke aspect aandacht te besteden is in de grafieken 4a, b en c het percentage eigen kapitaal uitgezet tegen de relatieve ouderdom der verenigingen. Als maat voor de ouderdom is gebruikt de boekwaarde der duurzame activa (op basis van vervangingswaarde), uitgedrukt in een percentage van hun nieuwwaarde in 1953.

Van de verenigingen, die wat het % eigen kapitaal betreft op een gelijk niveau liggen, hebben die verenigingen de sterkste financiële positie, welke zich in de grafiek het meest rechts bevinden.

De vorm van de stippenwolken geeft niet het zuivere verband tussen ouderdom en % eigen kapitaal weer, omdat de invloed van prijsstijging en reservering mede bepalend is voor de plaats der punten in de grafieken. Voor onderlinge vergelijking van de financiële kracht der verenigingen moet men echter wel dit zuivere verband kennen. Daarom is in de grafieken een lijn getekend, die aangeeft hoe het percentage eigen kapitaal voor de gemiddelde vereniging in de desbetreffende provincie varieert op wijzigingen in de leeftijd van het produktieapparaat, indien het eigen kapitaal in de tijd nominaal gelijk wordt verondersteld. Deze veronderstelling impliceert dan, dat het prijsniveau gelijk wordt gehouden en dat geen reserveringen of afboekingen van de reserve plaats hebben.

Dat de puntenzwermen een grotere helling lijken te vertonen dan de getrokken lijnen is hoofdzakelijk een gevolg van het feit, dat de prijzen in het verleden niet gelijk zijn gebleven. De oudere verenigingen hebben voordeel ondervonden van de geldontwaarding.

Ruwweg kan worden gesteld, dat de getrokken lijnen een verbinding vormen van de punten, die verenigingen van gelijkwaardige financiële kracht vertegenwoordigen.

Voor een meer exacte benadering zouden verschillende curven moeten worden getekend voor verenigingen die in ongelijke mate met duurzame produktiemiddelen zijn toegerust.

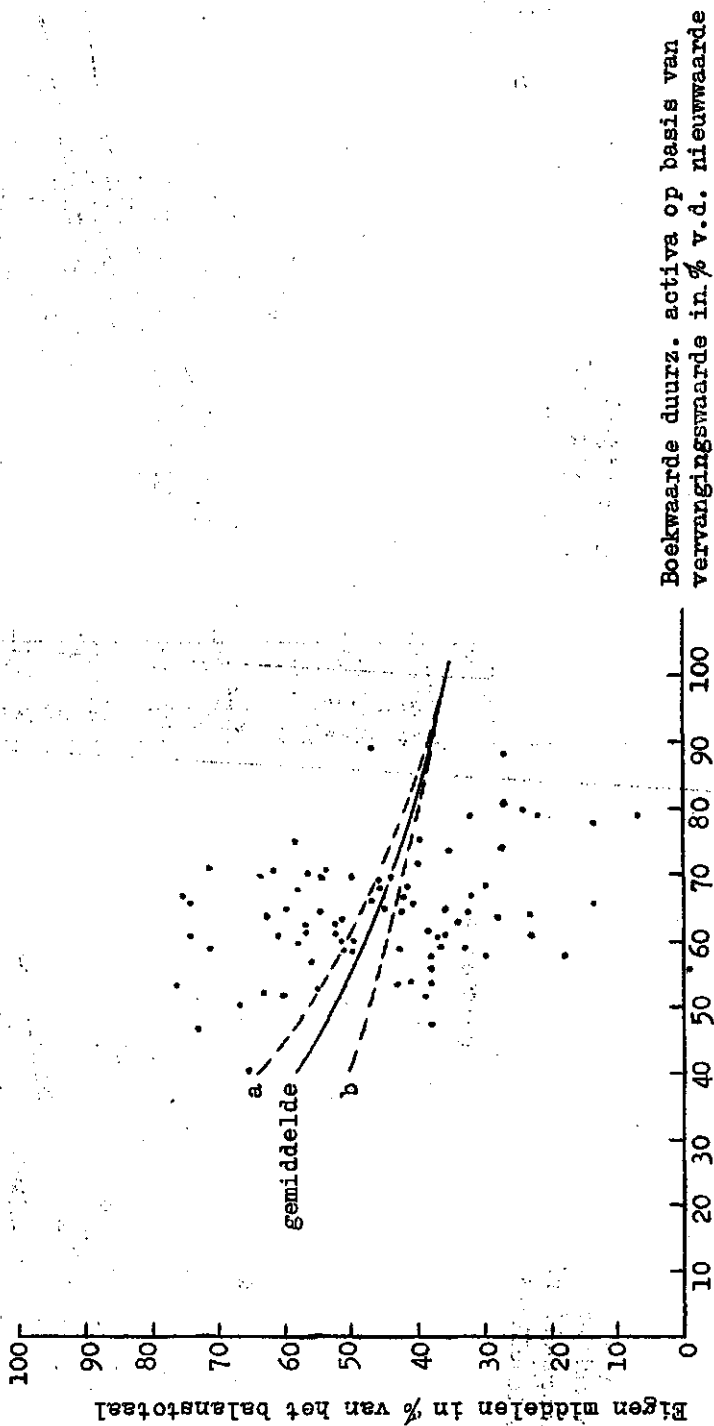
Bij wijze van voorbeeld is in de grafiek voor Gelderland een lijn getekend voor een vereniging met veel duurzame activa (a) en een lijn voor een vereniging waar de duurzame activa minder betekenis hebben (b).

Hierbij is aangenomen, dat deze verenigingen ingeval zij met een geheel nieuwe apparatuur zouden werken, een bedrag aan duurzame activa zouden bezitten ter grootte van respectievelijk 72% en 47% van het balanstotaal. Voor de gemiddelde Gelderse

VERBAND TUSSEN HET EIGEN KAPITAAL EN DE RELATIEVE OUDERDOM DER VERENIGINGEN
(toestand per 30 juni 1953)

Grafiek 4a

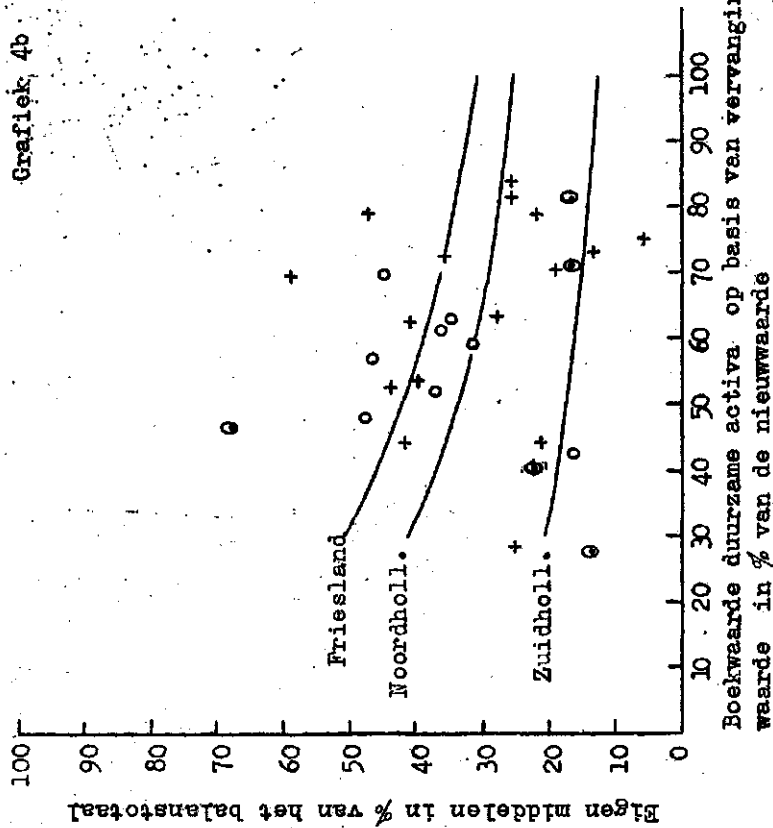
• Gelderland

VERBAND TUSSEN HET EIGEN KAPITAAL EN DE RELATIEVE OUDERDOM DER VERENIGINGEN
(toestand per 30 juni 1953)

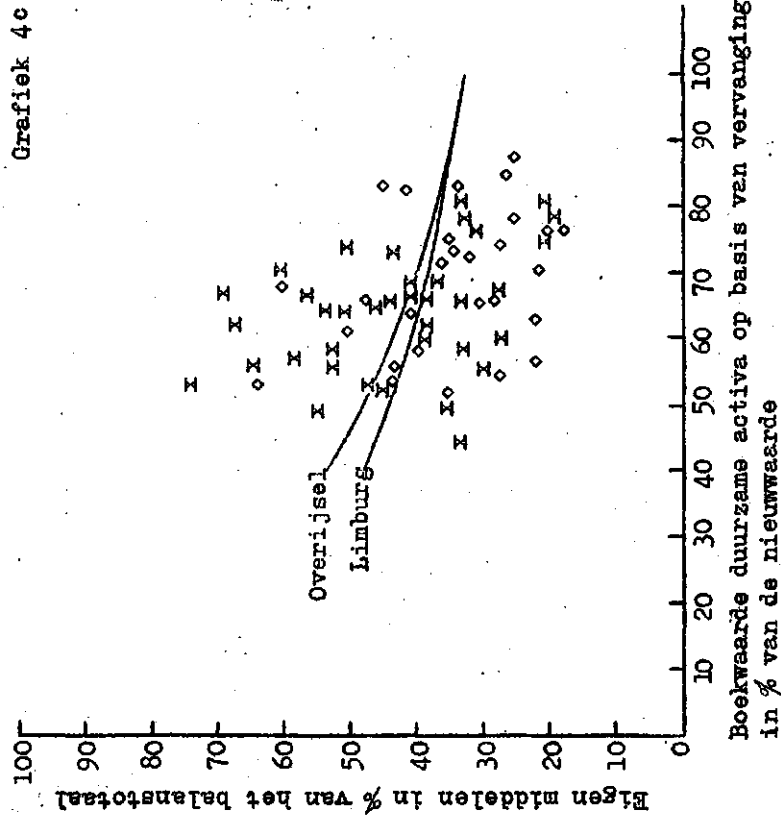
- o Friesland
- + Noordholland
- Zuidholland

Grafiek 4b

- x Overijssel
- o Limburg

Grafiek 4c

vereniging, waarvoor de getrokken lijn is getekend, bedraagt dit percentage 64%.

Deze lijnen geven dus aan hoe het percentage eigen kapitaal voor verenigingen met een gelijke uitrusting wijzigt door een verandering van de relatieve ouderdom van het produktieapparaat.

2. De spreiding in het op ledenrekening gestorte bedrag

Bij een groot deel der verenigingen (37%) was in 1953 blijkens tabel 11 in het geheel geen kapitaal op ledenrekening gestort. Slechts bij 4% der verenigingen overschreed de ledenrekening 20% van het balanstotaal.

De relatieve hoogte van de ledenrekening vertoont evenals het % eigen kapitaal enige samenhang met de omzetgrootte. Tabel 13 moge dit illustreren.

Tabel 13

FREQUENTIEVERDELING VAN HET % LEDENKAPITAAL IN TWEE OMZETKLASSEN (IN %)

klassen van het % ledenkapitaal	verenigingen met een omzet van	
	< 1 miljoen gld	> 1 miljoen gld
0	43	27
0 - < 4	19	15
4 - < 8	15	29
8 - < 12	13	11
12 - < 16	5	8
16 - < 20	4	3
> 20	1	7

3. De overige kengetallen

Het vierde kengetal, dat in tabel 11 is opgenomen, geeft ons een indruk hoeveel verenigingen de geldmiddelen, die op lange termijn in de verenigingen zijn vastgelegd - investeringen in duurzame activa, deelnemingen, voorraden en debiteuren - uit op lange termijn ter beschikking staande geldmiddelen hebben verkregen. Bij slechts 13% van de verenigingen was dit het geval. Bij 17% der verenigingen was het dekkingspercentage zelfs kleiner dan 50%, hetgeen dus wil zeggen, dat een groot aantal verenigingen de duurzame kapitaalbehoeften door kort krediet hebben gedekt. Dat het kortlopende krediet bij vele verenigingen een groot aandeel in de financiering heeft, blijkt ook duidelijk uit de kengetallen 5, 6 en 7 van tabel 11; bij 22% der verenigingen overweegt de

FREQUENTIEVERDELING VAN ENKELE KENGETALLEN PER 30 JUNI 1953

Klasse-indeling der percentages	1					2					3					4								
	Eigen middelen in % van het balans totaal					Ledenrekening in % van het balans totaal					Eigen middelen plus Ledenrekening in % van het balans totaal					Eigen middelen plus lang vreemd kap. in % v.d. duurz. vastgelmidd.								
	Fr.	Ov.	Gld. Utr.	Nr.	Zh.	Lmb.	Fr.	Ov.	Gld. Utr.	Nr.	Zh.	Lmb.	Fr.	Ov.	Gld. Utr.	Nr.	Zh.	Lmb.	Fr.	Ov.	Gld. Utr.	Nr.	Zh.	
0 of < 0	-	-	5	-	12,5	-	-	45	44	-	25	43	-	-	6	-	-	-	-	-	4	-	-	-
> 0 - < 10	-	-	1	6	12,5	-	25	55	41	44	62,5	36	-	-	1	6	12,5	-	-	-	1	-	-	-
10 - < 20	12,5	3	4	13	37,5	4	37,5	-	14	50	12,5	17	-	-	3	6	37,5	-	-	-	2	6	-	-
20 - < 30	-	13	11	38	25	32	25	-	1	6	-	4	12,5	16	5	6	37,5	29	12,5	3	-	-	-	-
30 - < 40	50	31	22	6	-	29	-	-	-	-	-	-	-	24	22	38	-	17	-	3	8	6	25	
40 - < 50	37,5	18	18	31	-	25	12,5	-	-	-	-	-	25	21	19	6	-	36	-	5	6	19	12,5	
50 - < 60	-	21	23	8	-	3	-	-	-	-	-	-	12,5	28	14	38	-	7	12,5	8	12	13	37,5	
60 - < 70	-	11	8	-	12,5	7	-	-	-	-	-	-	25	5	19	-	12,5	7	12,5	18	17	18	12,5	
70 - < 80	-	3	8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	12,5	8	6	-	-	4	12,5	20	11	13	12,5	
80 - < 90	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	-	-	-	12,5	16	17	13	-	-	
90 - < 100	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	12,5	1	-	-	-	12,5	16	16	6	-	-	
100 - < 110	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	12,5	8	6	-	-	-	
110 - < 120	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	12,5	3	-	6	-	-	
120 en meer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Totaal (relatief)	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	
Totaal (absoluut)	8	38	85	16	8	28	8	38	85	16	8	28	8	38	85	16	8	28	8	38	85	16	8	

VOOR 183 VERENIGINGEN, ONDERVERDEELD NAAR PROVINCIE

Tabel 14

5							6					7					8							
Vlottende schulden in % van het balanstotaal							Rekening-courant-schulden in % van het balanstotaal					Crediteuren in % van het balanstotaal					Voorschotten en kredieten in R.C. van boerenleemb. in % van het balanstotaal							
Lmb.	Fr.	Ov.	Gld. Utr.	Nh.	Zh.	Lmb.	Fr.	Ov.	Gld. Utr.	Nh.	Zh.	Lmb.	Fr.	Ov.	Gld. Utr.	Nh.	Zh.	Lmb.	Fr.	Ov.	Gld. Utr.	Nh.	Zh.	Lmb.
-	-	-	-	-	-	-	37,5	29	20	13	-	64	12,5	-	7	6	12,5	-	12,5	8	7	6	-	11
-	25	5	4	13	-	21	-	23	19	18	-	22	75	68	61	69	50	64	12,5	3	1	6	-	4
-	25	18	18	6	-	25	37,5	21	30	13	25	7	-	21	18	19	-	18	50	18	18	13	12,5	25
-	12,5	35	28	18	-	36	-	18	15	13	25	7	12,5	8	5	-	12,5	7	-	21	15	18	12,5	10
-	12,5	18	16	6	25	14	12,5	3	9	31	25	-	-	-	4	-	12,5	7	-	23	28	13	25	36
4	12,5	5	8	25	12,5	-	-	3	5	-	25	-	-	-	1	6	12,5	-	12,5	16	21	18	25	10
7	-	1,1	13	13	25	-	12,5	-	2	6	-	-	-	3	-	-	-	-	4	12,5	5	8	13	25
7	-	3	7	13	37,5	4	-	3	-	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	2	13	-	4
7	12,5	5	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	3	-	-	-	-
22	-	-	-	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
21	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
28	8	38	85	16	8	28	8	38	85	16	8	28	8	38	85	16	8	28	8	38	85	16	8	28

Handwritten notes and signatures, including a signature at the bottom right.

vloottende schuld zelfs boven het langdurig ter beschikking staande kapitaal. Van deze schulden maakt het rekening-courant-saldo van een boerenleenbank een groot deel uit. Niettemin kon worden vastgesteld, dat bij 29% der verenigingen op 30 juni 1953 geen rekening-courantschuld aanwezig was, hetgeen op zichzelf een gezond teken is - voor zover dit althans niet door leverancierskrediet is opgevangen -, aangezien juist op deze datum ongeveer het minimumpunt in de kapitaalbehoefte is bereikt.

Er zijn verenigingen, die in sterke mate (zie tabel 11) van het relatief dure leverancierskrediet ¹⁾ gebruik maken. Uit kostenoverwegingen moet dit stellig worden afgewezen.

Het totaal van de bij boerenleenbanken opgenomen bedragen (met inbegrip dus van de voorschotten), is blijkens tabel 11 bij vele verenigingen zeer aanzienlijk, bij 12% was dit namelijk meer dan de helft van het balanstotaal, terwijl bij circa 2/3 der verenigingen het aandeel meer dan 20% bedraagt. Slechts 6% der aankoopverenigingen had op 30 juni 1953 geen schuld aan een boerenleenbank.

B. De ontwikkeling van de belangrijkste kengetallen van 30 juni 1948 op 30 juni 1953

De tot dusver in deze paragraaf vermelde gegevens hebben betrekking op de stand van zaken op 30 juni 1953. Wij zullen tot slot van deze paragraaf nagaan, hoe per vereniging de ontwikkeling van de belangrijkste kengetallen sinds 30 juni 1948 is geweest. Wij doen dit aan de hand van grafieken 5a, b, c en 6a, b, c.

Op de horizontale as is de grootte afgezet van enkele kengetallen per 30 juni 1953. De verticale as geeft de hoogte aan van dezelfde kengetallen, maar dan per 30 juni 1948. Voor elke vereniging kan nu door middel van een punt in het assenstelsel

---

1) De verenigingen moeten meestal 8 à 10 dagen na de factuurdatum een rente van 5½ à 6% 's jaars gaan betalen. Deze rente ligt als regel tenminste 1% boven de debetrente in rekening-courant van de boerenleenbank.

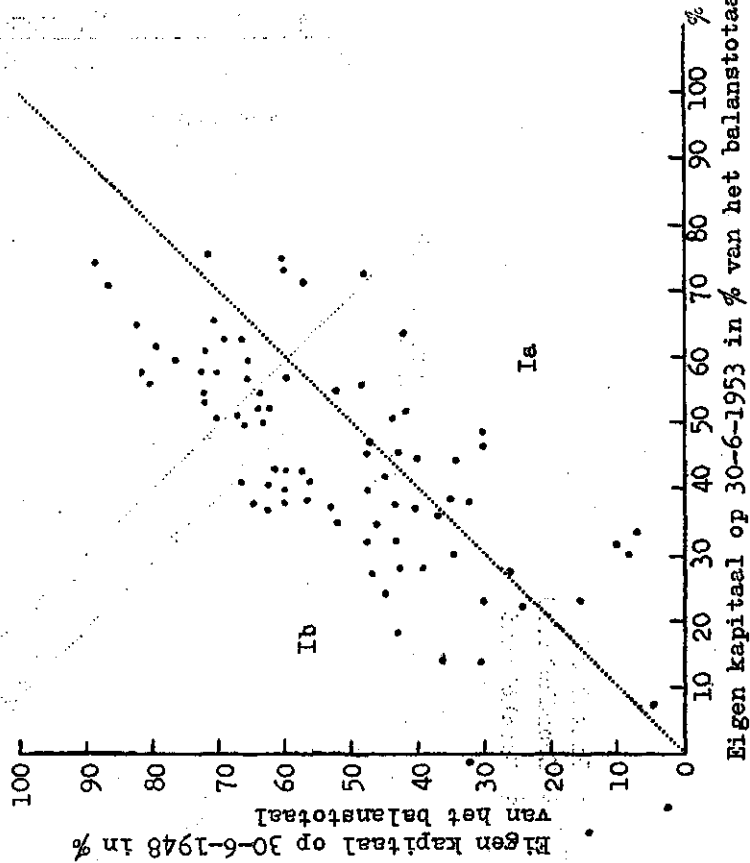

VERGELIJKING VAN HET EIGEN KAPITAAL IN % VAN HET BALANSTOTAAL
PER 30 JUNI 1948 EN 30 JUNI 1953

Grafiek 5 a

Gelderland

Ia: situatie in 1953 gunstiger dan in 1948.
Ib: " " 1953 ongunstiger dan in 1948.

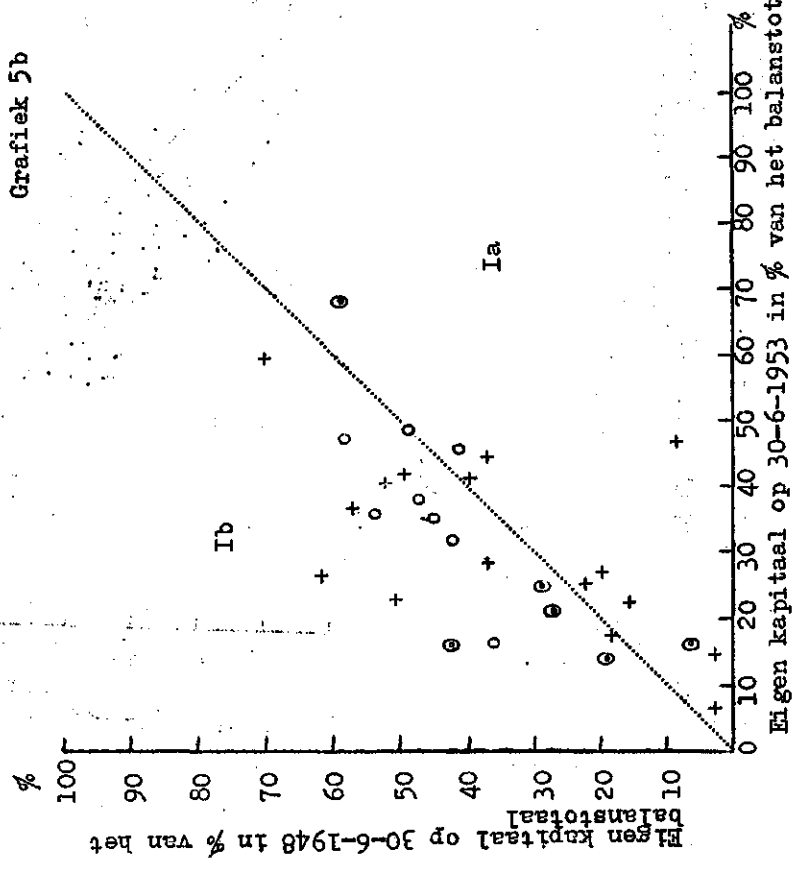
Eigen kapitaal op 30-6-1953 in % van het balanstotaal

VERGELIJKING VAN HET EIGEN KAPITAAL IN % VAN HET BALANSTOTAAL
 PER 30 JUNI 1948 EN 30 JUNI 1953

Ia: situatie in 1953 gunstiger dan in 1948
 Ib: " " 1953 ongunstiger dan in 1948.

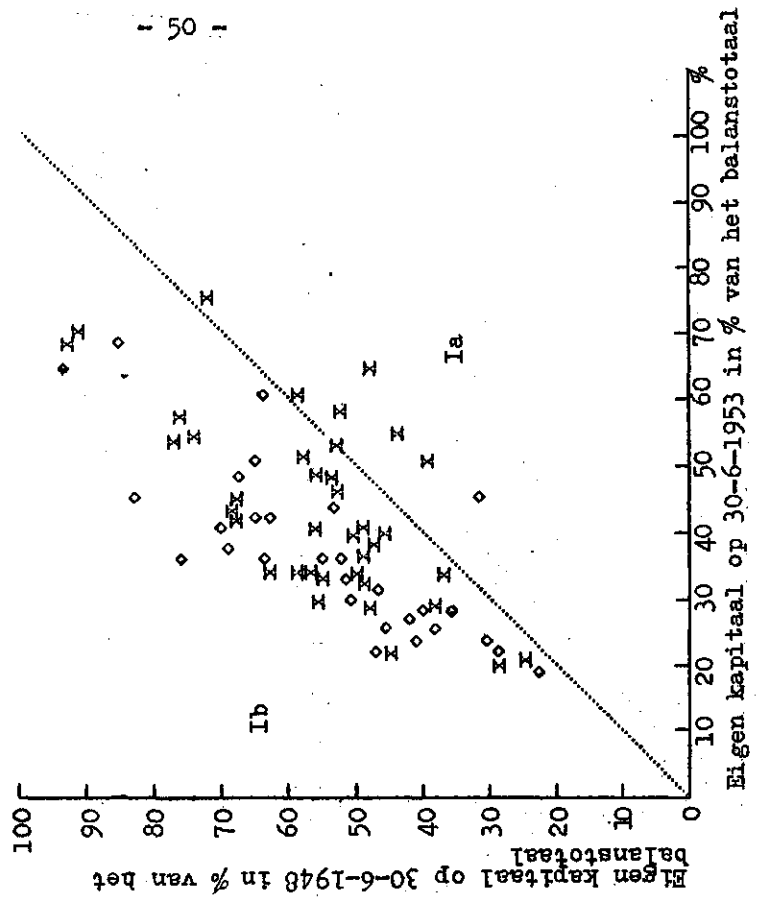
o Friesland
 + Noordholland
 e Zuidholland

Grafiek 5b

x Overijssel
 o Limburg

Grafiek 5c

zowel de situatie in 1953 als in 1948 worden aangeduid. In elke grafiek is van de oorsprong uit een rechte getekend, die echter niet het verband aangeeft dat uit de puntenzwerm volgt, doch die alle punten in de grafiek verbindt, waar de toestand van 1948 op 1953 ongewijzigd is gebleven. Voor de verenigingen, die links van deze lijn liggen (sector Ib in de grafieken) was de situatie in 1953 derhalve ongunstiger dan in 1948, terwijl de verenigingen rechts van deze lijn (sector Ia in de grafieken) ten opzichte van 1948 een gunstige ontwikkeling hebben doorgemaakt.

1. De spreiding in de ontwikkeling van het eigen kapitaal

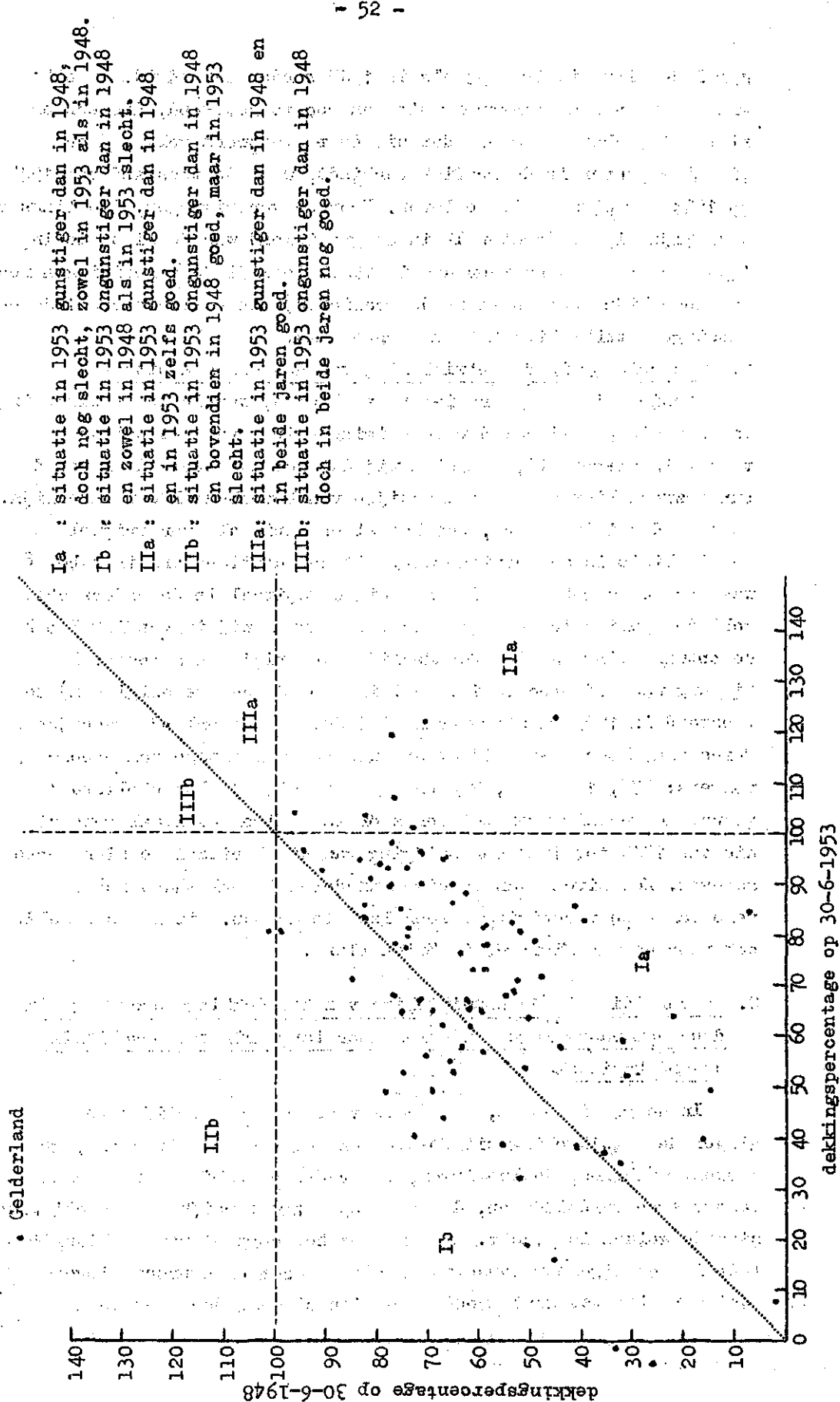
Bezien wij nu de grafieken 5a, b en c, waarin de ontwikkeling van het eigen kapitaal der verenigingen in % van het balans-totaal is uitgebeeld, dan zien wij dat het overgrote deel van de puntenzwerm ligt aan de linkerszijde van bovenbedoelde rechte lijn, hetgeen dus illustreert, dat het eigen kapitaal over vrijwel de gehele linie is achteruitgegaan. Uit de mutatiebalans in tabel 8 was ons reeds gebleken, dat het eigen kapitaal in de onderzochte gebieden gemiddeld is verminderd. Nu kunnen wij in grafiek 5 ook de ontwikkeling van de afzonderlijke verenigingen aflezen. In Limburg was bij slechts 1 vereniging (of 4% der verenigingen) de toestand in 1953 gunstiger dan in 1948. In Gelderland, Overijssel, Friesland, Noord- en Zuidholland was het percentage achtereenvolgens: 27%, 16%, 25%, 50% en 25%. Het zijn in Noordholland vooral de verenigingen met een zeer laag eigen kapitaal geweest, die van 1948 tot 1953 een stijging van dit kapitaal te zien hebben gegeven. Het niveau van de eigen middelen is ook thans nog van vele van deze verenigingen zeer laag te noemen. Dit laatste geldt ook voor de verenigingen in Zuidholland.

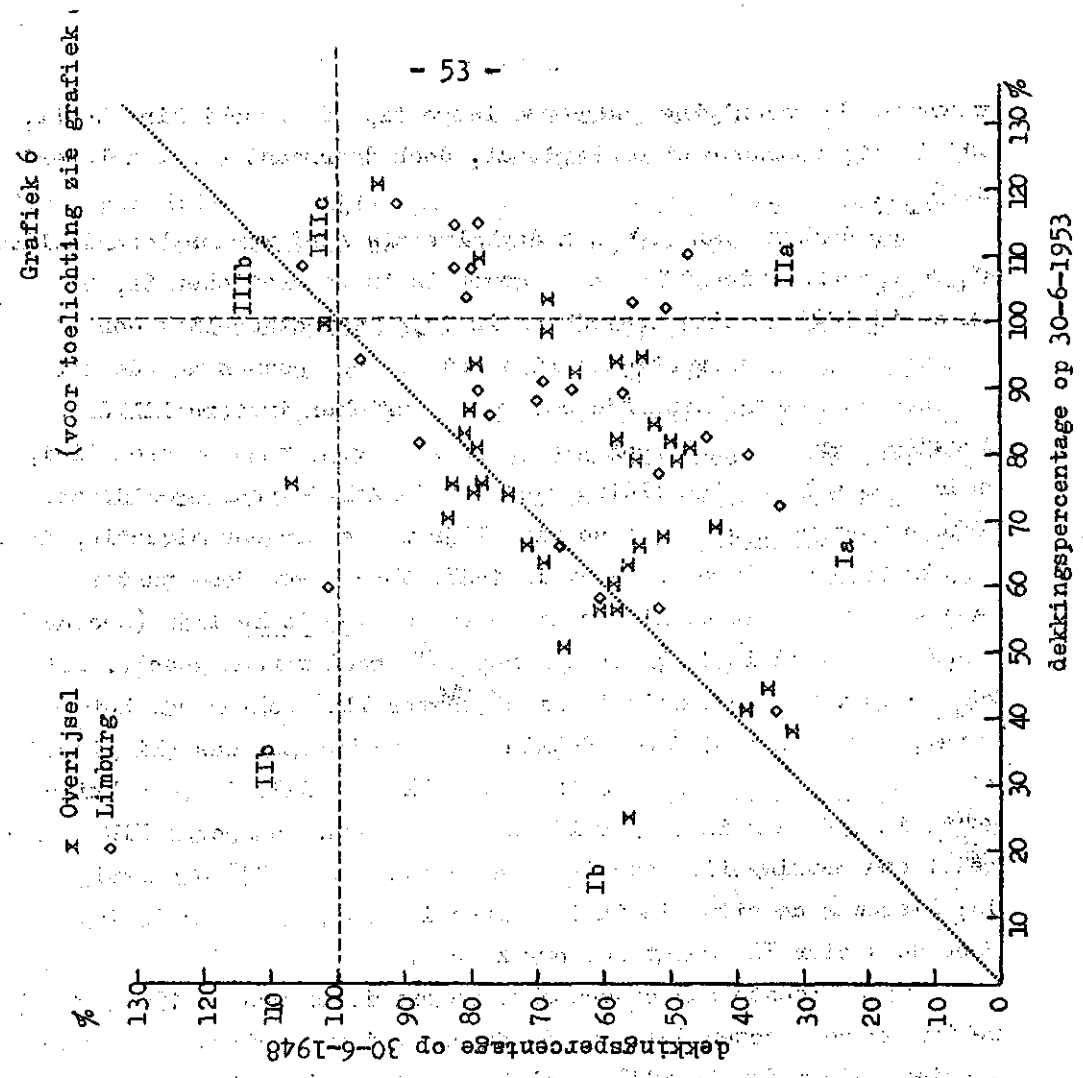
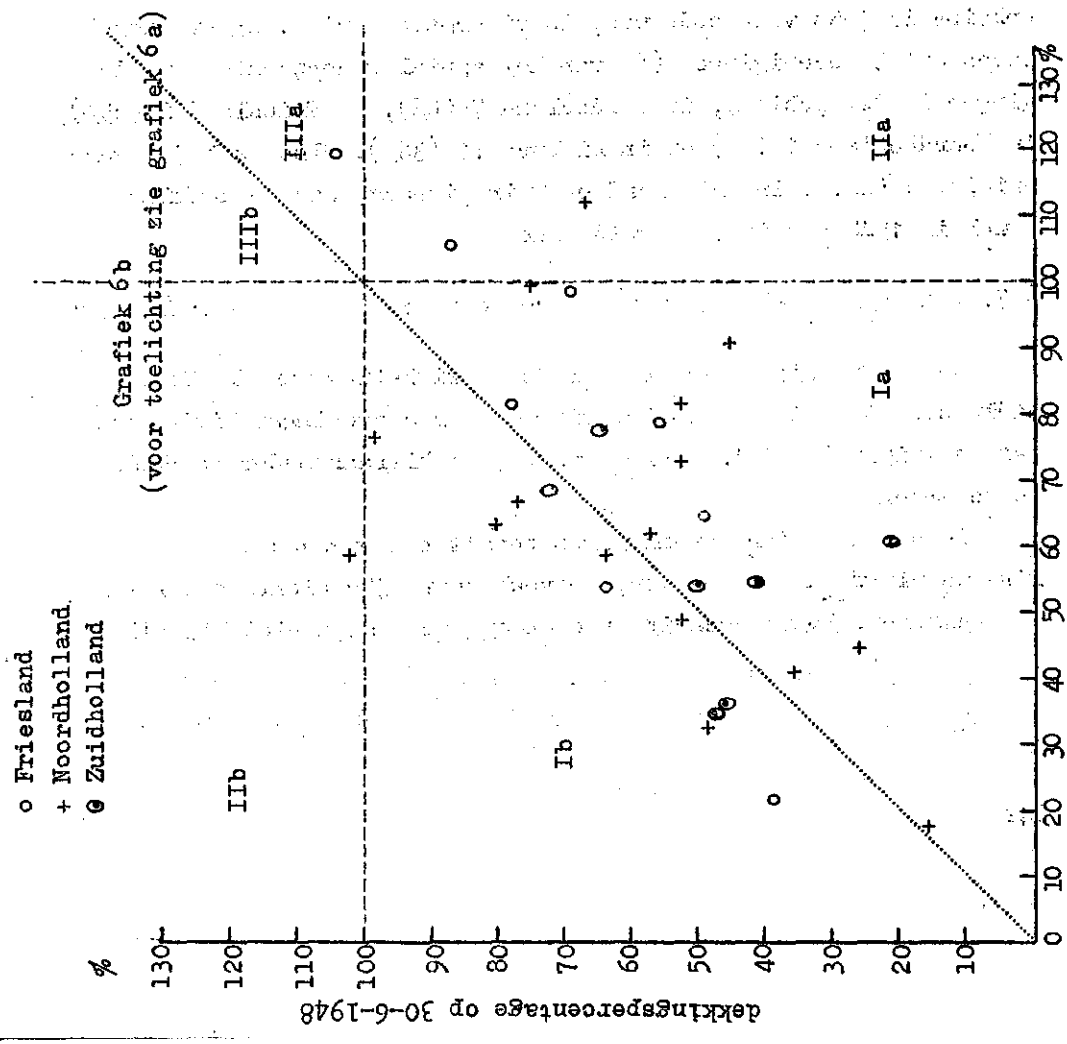
2. De spreiding in de ontwikkeling van het dekkingspercentage der duurzaam vastgelegde middelen door langdurig ter beschikking staand kapitaal

In de grafieken 6a, b en c is voor de afzonderlijke verenigingen de ontwikkeling uitgebeeld van het deel der in grond, gebouwen, machines, deelheminngen, voorraden en debiteuren duurzaam vastgelegde geldmiddelen, dat door op lange termijn ter beschikking staande gelden is gedekt. Het kan uit het oogpunt van de liquiditeit in het algemeen wenselijk worden geacht de duurzame investeringen niet met kort krediet te financieren, doch met geld

DEKKINGSPERCENTAGE DER DUURZAAM VASTGELEGDE MIDDELEN DOOR OP LANGE TERMIJN TER BESCHIKING
 STAAND KAPITAAL PER 30 JUNI 1948 EN 30 JUNI 1953

Grafiek 6a

waarover de vereniging gedurende lange tijd de beschikking heeft. Dit is bij voorkeur eigen kapitaal, doch daarnaast ook langlopend krediet.

Een dekking van 100% kan derhalve als goed worden beoordeeld. Om deze grens duidelijk aan te geven is in de grafieken 6a, b en c bij 100% dekking in 1948 en in 1953 respectievelijk een horizontale en een verticale lijn getrokken. Tezamen met de uit de oorsprong getrokken lijn wordende grafieken in verschillende sectoren verdeeld, die een goed inzicht geven in de problematiek, zodra eenmaal de uitbeeldingstechniek duidelijk voor ogen staat. Alle punten rechts van de schuine lijn wijzen op een situatie, die in 1953 gunstiger was dan in 1948. Voor zover deze punten evenwel liggen aan de linker zijde van de verticale lijn (sector Ia) kan de toestand in 1953 evenwel nog niet goed worden geacht. Dit is rechts van deze verticale lijn (sector IIa) echter wel het geval, ofschoon in 1948 de dekking nog onvoldoende was (ligging onder de horizontale lijn). In sector IIIa en IIIb is de dekking zowel in 1948 als in 1953 voldoende te noemen. De sector IIb geeft een ontwikkeling aan die ten opzichte van 1948 ongunstig is; hier was de situatie in 1948 gunstig doch niet meer in 1953. Voor de sector IIa geldt het omgekeerde.

Bij de meeste der onderzochte verenigingen was in 1953 weliswaar een groter deel van de duurzame investeringen door lang krediet gedekt dan in 1948, doch het aantal coöperaties waar de dekking in 1953 voldoende was, is uitermate gering. In overijsel waren dit 3 verenigingen (8% van het aantal onderzochte verenigingen in dit gebied), in Gelderland 7 (8%), in Friesland 2 (25%), in Noordholland 1 (6%) en in Limburg 11 (36%). Slechts bij 3 verenigingen (nl. 1 in Friesland en 2 in Limburg) was de dekking zowel in 1948 als in 1953 voldoende.

§ 7. De afschrijvings- en reserveringspolitiek

Een belangrijke factor voor de ontwikkeling van de financiële structuur is de afschrijvings- en reserveringspolitiek van een vereniging. Het is daarom van belang hieraan nader aandacht te schenken.

De statuten der verenigingen bevatten doorgaans een bepaling waarin wordt aangegeven, hoeveel jaarlijks dient te worden afgeschreven. De voorschriften dienaangaande zijn niet bij alle

verenigingen gelijk. Een deel van de verenigingen schrijft af op basis van de boekwaarde; een groter deel van de verenigingen kent evenwel een afschrijvingstechniek op basis van de historische aanschaffingsprijzen.

De afschrijvingspercentages lopen uiteen; bij de C.B.-verenigingen in Gelderland wordt meestal een afschrijvingspercentage aangetroffen van 2% van de boekwaarde der gebouwen en van 7% van de boekwaarde der machines en inventaris. Bij de overige C.B.-verenigingen - met uitzondering van die van Overijssel, waar meestal statutair is voorgeschreven, dat op de aanschaffingswaarde der gebouwen 3% en op die der machines en inventaris 10% moet worden afgeschreven - overweegt een afschrijvingspercentage van 3% over de boekwaarde (soms 3% over de aanschaffingswaarde) der gebouwen en 10% over de boekwaarde (en soms de aankoopwaarde) van machines en inventaris. In de statuten van de c.a.v.v.'s, aangesloten bij de Handelsraad is de afschrijving meestal vastgesteld op tenminste 3% voor de terreinen, tenminste 5% voor de gebouwen en tenminste 10% voor de machinerieën en verdere inventaris. Daarbij gaat men uit van de aanschaffingsprijs.

Aan het statutair voorschrijven van een bepaald afschrijvingspercentage kleeft het bezwaar, dat men gemakkelijk geneigd kan zijn de genoemde afschrijving als een maximum te beschouwen. Vooral in tijden van een stijgend prijsniveau kan van de statutaire percentages een psychologisch ongunstige werking uitgaan op de leden, die een eventueel voorstel tot hogere afschrijving moeten goedkeuren.

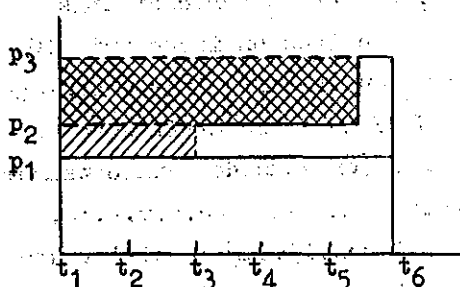
Het vasthouden aan een afschrijvingstechniek, die uitgaat van historische aanschaffingsprijzen houdt gevaar in voor de toekomstige financiële weerstandskracht van een bedrijf, indien zich in de loop van de tijd aanzienlijke prijsverhogingen voltrekken. Zowel uit het oogpunt van kostendekking als financiering is het gewenst de afschrijvingen te baseren op de vervangingswaarde der activa. De verenigingen doen dit blijkens het bovenstaande niet. Indien het verschil tussen de afschrijving op basis van vervangingswaarde en de afschrijving op basis van historische aanschaffingsprijs wordt opgevangen door reserveringen zal het eindresultaat weliswaar gelijk zijn; in plaats dat de vereiste afschrijvingsgelden rechtstreeks via de opbrengstprijzen der produkten ter beschikking van de coöperatie komen, geschiedt dit dan door middel van het niet-uitkeren van

overschotten. Voor de leden komt dit in feite op hetzelfde neer. Aangezien evenwel de mogelijkheid tot reservering afhankelijk is van de grootte van het overschot aan het einde van het boekjaar en het besluit van de leden inzake de bestemming ervan, verdient het toch aanbeveling de afschrijving direct te calculeren op basis van vervangingswaarde.

Velen gaan in hun eisen ten aanzien van een goede afschrijvings- en reserveringspolitiek nog een stap verder. Dit kan het duidelijkst worden toegelicht aan de hand van grafiek 7.

Invloed van prijsstijging op het afschrijvingsfonds

Grafiek 7

Stel, dat de prijs van een produktiemiddel in de loop van enkele jaren stijgt van p_1 tot p_2 en p_3 en dat de economische levensduur van dit produktiemiddel eindigt op t_6 .

Bij bepaling van de afschrijving op basis van historische aanschaffingsprijs blijft p_1 gedurende de gehele

gebruiksperiode als grondslag der berekening gehandhaafd. Bepalmen men echter de afschrijving op basis van vervangingswaarde, dan volgt de grondslag voor de berekening van de lopende en toekomstige afschrijvingen het actuele prijsniveau (dus resp. p_1 , p_2 en p_3). Wij noemen deze afschrijvingen gemakshalve calculatorische afschrijvingen. Nu wordt door velen de opvatting verdedigd, dat een in een bepaald jaar optredende prijsstijging niet alleen aanleiding geeft tot hogere toekomstige afschrijvingen, doch ook tot hogere afschrijvingen wegens in het verleden verbruikte werkeenheden. In deze gedachtegang heeft prijsstijging van een produktiemiddel - bijvoorbeeld in het kader van een algemene prijsstijging - tot gevolg, dat voor in het verleden verbruikte werkeenheden achteraf gezien te lage afschrijvingskosten aan afnemers in rekening worden gebracht. Achteraf gezien zou op basis van het laatstgeldende prijsniveau - dus p_3 in grafiek 7 - afgeschreven moeten zijn. Doordat dit niet is gebeurd, is per saldo op het kapitaal ingeteerd. Dit is een verlies, dat volgens deze gedachtegang moet worden ingehaald door middel van extra afschrijvingen (reserveringen) ten laste van de verlies- en winstrekening. Dit betreft dan inhaalafschrijvingen over het gearceerde

deel van grafiek 7.

Uit laatstgenoemde gedachtengang zou voor beoordeling van het door een vereniging gevoerde financiële beleid deze maatstaf voortvloeien, dat het totaal aan werkelijk gedane afschrijvingen en reserveringen tenminste gelijk moet zijn aan de op basis van vervangingswaarde geïncalculerde afschrijvingen plus de nodige inhaalafschrijvingen. De som van laatstgenoemde posten duiden wij gemakshalve aan met de term "normatieve" afschrijving. Doet men dit, dan zal men door middel van afschrijvingen (met inbegrip van inhaalafschrijvingen) zoveel geldmiddelen hebben "opzij gelegd", als nodig is voor vervanging op t_6 . Aangezien het algemene prijsniveau als gevolg van geldontwaarding in de loop der jaren aanzienlijk is gestegen, zouden volgens deze gedachtengang forse bedragen aan inhaalafschrijvingen noodzakelijk zijn.

Het verriichten van deze inhaalafschrijvingen mag echter niet zonder meer als norm voor een goed financieel beleid worden gezien. Intering op het geldkapitaal van een bedrijf als gevolg van een algemene prijsstijging doet zich niet voor, indien de uit het productieapparaat vrijkomende afschrijvingsgelden onmiddellijk voor herinvestering kunnen worden gebruikt. Dit is het geval voor zover van een kern in de kapitaalbehoefte voor duurzame produktiemiddelen sprake is. Het geldkapitaal stijgt dan op zodanige wijze met de toeneming van het algemene prijspeil mee, dat vervangingen kunnen worden gefinancierd, indien althans de produktiemiddelen, waarin de afschrijvingsgelden worden geherinvesteerd gemiddeld de algemene prijsbeweging meemaken. Van intering op het geldkapitaal van de coöperatie is bij geldontwaarding evenmin sprake voor zover produktiemiddelen met vreemd kapitaal worden gefinancierd, dat door de vreemde kapitaalverschaffer in nominale bedragen ter beschikking van de vereniging is gesteld. De coöperatie heeft dan in feite prijsrisico op de vreemde kapitaalverschaffer afgewenteld. Het is in dat geval de vreemde kapitaalverschaffer die het risico loopt van kapitaalverliezen als gevolg van algemene prijsstijging en niet de zich financierende coöperatie. Een bedrijf zal in tijden van algemene prijsstijging zelfs voordeel hebben van het gebruik van vreemd kapitaal; de afschrijvingsgelden - voor zover deze tegen vervangingswaarde worden berekend - zullen de aflossingsbedragen gaan overtreffen, hetgeen aan het eigen kapitaal van het bedrijf ten goede zal komen. Het is dan ook een te zware

eis het verriichten van inhaalafschrijvingen over het gehele gearceerde gedeelte van grafiek 7 noodzakelijk te achten voor een goed financieel beleid.

Soms wordt een financieringsargument aangevoerd om de noodzaak van inhaalafschrijvingen (reservering) aan te tonen. Men stelt dan:

1. voor de vervanging van in prijs gestegen produktiemiddelen zal tenslotte meer kapitaal nodig zijn dan voorheen. In het bedrijf moet daarom meer eigen kapitaal worden gevormd op straffe van het gevaar, dat men anders wellicht het meerdere kapitaal niet zal kunnen verkrijgen;
2. zou men het additioneel nodige vreemde kapitaal wel kunnen verkrijgen, dan zou - aldus de betoogtrant van sommigen - de financiële structuur zonder inhaalafschrijvingen steeds meer verzwakken.

Ad 1. Inderdaad zal, ingeval geen inhaalafschrijvingen plaats hebben voor vervangingsdoeleinden nominaal gezien meer vreemd kapitaal moeten worden aangetrokken. Absolute zekerheid, dat men dit zal kunnen verkrijgen, heeft men uiteraard nooit, maar er is geen aanleiding te veronderstellen, dat de kans op aantrekking van vreemd kapitaal bij een geleidelijke algemene prijsstijging ongunstiger wordt. Er mag niet over het hoofd worden gezien, dat normaliter in de maatschappij als geheel vrijwel steeds - hoe sterk de prijsstijging ook moge zijn - in elke periode tenminste zoveel afschrijvingsgelden beschikbaar komen als voor financiering van vervangingsinvesteringen nodig is.¹⁾ Dit komt, omdat in de maatschappij als geheel het produktieapparaat vrijwel een harmonische opbouw vertoont. Dit geldt echter grotendeels ook voor de landbouwcoöperaties gezamenlijk. Indien de ene vereniging extra kapitaal zal moeten aantrekken wegens het feit, dat de beschikbaar gekomen afschrijvingsgelden ontoereikend zijn om de vervanging van produktiemiddelen te financieren, zal de andere vereniging juist méér afschrijvingsgelden beschikbaar hebben dan voor herinvestering nodig is. Via schuldaflossing zullen daarom bij de boerenleenbanken in beginsel steeds zoveel middelen beschikbaar komen, als nodig is voor de kredietverlening ten behoeve van vervangingsinvesteringen bij andere landbouwcoöperaties.

Individuele spanningen met betrekking tot de kredietver-
krijging zullen weliswaar kunnen voorkomen, doch beziet men de
verenigingen als totaliteit, dan kan stellig niet worden volgehouden,

1) In tijden van expansie komen meer afschrijvingsgelden beschikbaar dan voor vervangingsinvesteringen nodig is, ingeval van bedrijfsin-
krimping echter minder.

dat het "tekort" aan afschrijvingen geheel dient te worden ingehaald, op straffe van een absoluut kapitaalgebrek bij vervanging van versleten produktiemiddelen.

Ad 2. De aantrekking van een groter bedrag aan vreemd kapitaal kan tot een ongunstiger verhouding tussen het eigen en het vreemde kapitaal aanleiding geven, maar dit behoeft niet altijd het geval te zijn. De kans dat de financiële structuur niet ongunstiger zal worden, neemt toe, naarmate meer van vreemd kapitaal gebruik wordt gemaakt en het moment van prijsstijging van een produktiemiddel dichterbij de aanschaffingsdatum ligt. Dat de financiële structuur niet behoeft te verslechteren, blijkt uit onderstaand voorbeeld.

Stel een situatie waarin een bedrijf als enig produktiemiddel een auto gebruikt. De aanschaffingswaarde van de auto is f. 10.000,-, terwijl de levensduur 10 jaar bedraagt. Stel verder, dat de kapitaalbehoefte voor 40% door eigen middelen is gedekt en voor het resterende deel door een lening met een looptijd van 10 jaar. Een verdere veronderstelling is, dat aan het begin van het 4e jaar een prijsstijging van 20% optreedt. Bezien wij de balans van de onderneming vlak na vervanging van de auto, dus nadat nieuw kapitaal is aangetrokken ter financiering van het inmiddels duurder geworden actief, dan blijkt dat plm. 45% van de totale kapitaalbehoefte wordt gedekt door eigen middelen, terwijl dit voorheen (toen de auto dus nieuw was vóórdat de prijsstijging plaats had) voor slechts 40% het geval was.

Met het bovenstaande hebben wij niet willen aantonen, dat het onjuist zou zijn het door prijsstijging ontstane "gat" tussen afschrijvingen en vervangingsprijs door middel van reservevorming op te vullen, - in verband met de snelle technische ontwikkeling is stellig reservevorming gewenst - doch uitsluitend dat men het inhalen van "tekorten" aan afschrijvingen niet zonder meer als norm voor een goed financieel beleid mag hanteren.

Wel zal men als eis mogen stellen, dat de som van de werkelijk gedane afschrijvingen en reserveringen tenminste gelijk is aan de som der calculatorische afschrijvingen op basis van vervangingswaarde.

Het bepalen van de calculatorische afschrijvingen over de gehele levensduur der aanwezige produktiemiddelen zou zeer veel rekenwerk vergen, omdat in elk jaar weer van andere prijzen zou moeten worden uitgegaan. Daarom is de berekening slechts uitgevoerd over de periode 1948 - 1953.

Het percentage verenigingen waarvan in deze periode de som van de werkelijk gedane afschrijvingen en reserveringen

kleiner was dan de calculatorische afschrijvingen beliep voor alle gebieden tezamen 15% en voor de afzonderlijke provincies achtereenvolgens

Friesland	13%
Overijssel	5%
Gelderland	16%
Noordholland	19%
Zuidholland	25%
Limburg	18%

Bij het overgrote deel (85%) der verenigingen is dus in de jaren 1948-1953 de afschrijvings- en reserveringspolitiek, gezien ten opzichte van wat afgeschreven had moeten worden, voldoende geweest.

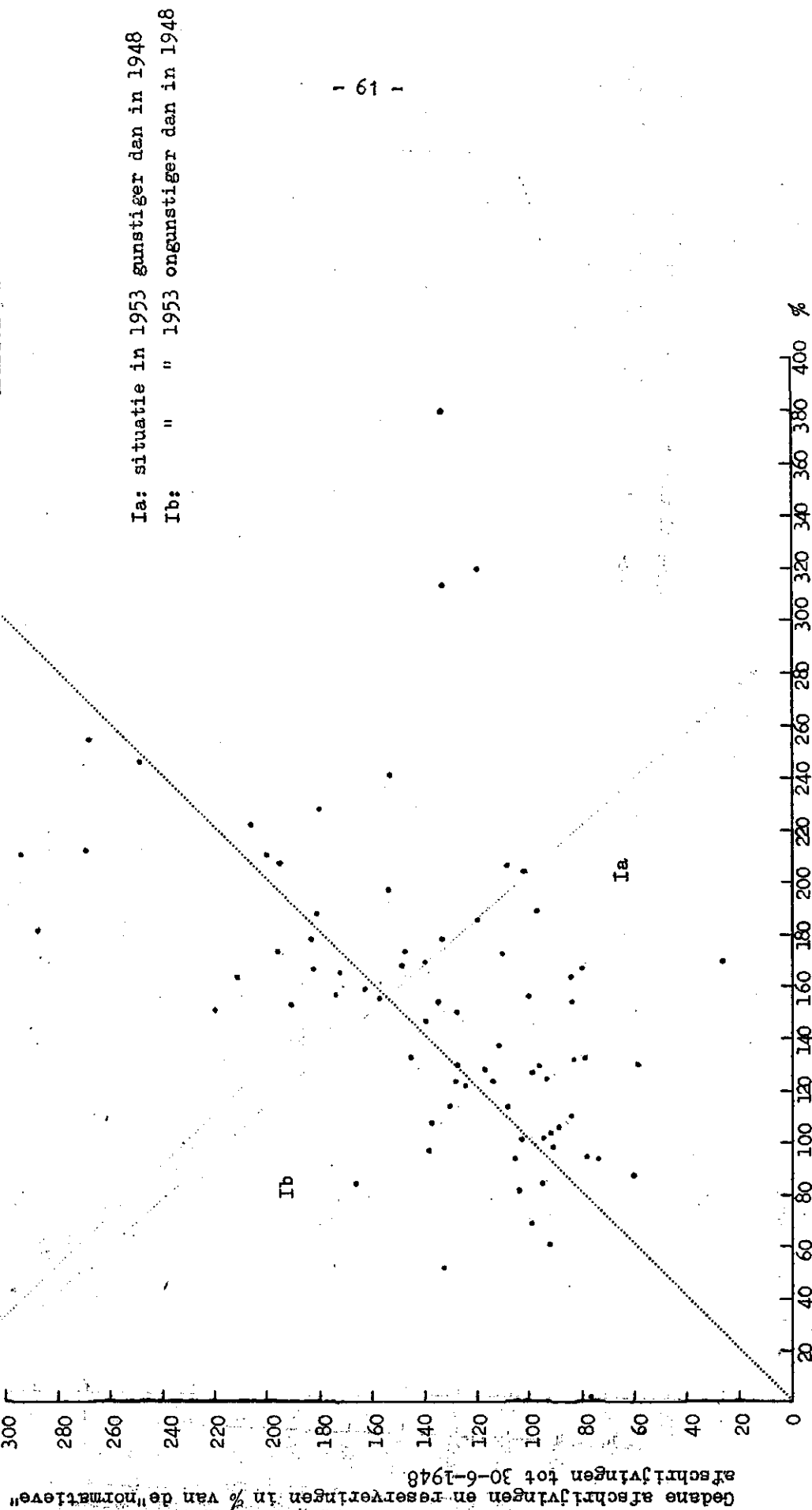
De vraag kan overigens worden gesteld of ook over een langere periode - namelijk de gehele levensduur der aanwezige produktiemiddelen - zulk een betrekkelijk gunstige uitspraak kan worden verwacht. Ter beantwoording van deze vraag is een globale berekening opgesteld. Ondanks de hierboven uiteengezette bezwaren tegen het hanteren van de "normatieve" afschrijving (calculatorische afschrijvingen op basis van vervangingswaarde plus de inhaalafschrijvingen) als beoordelingsmaatstaf, is deze grootte toch berekend per 30 juni 1948 en 1953. De berekening hiervan is veel gemakkelijker dan van de som der calculatorische afschrijvingen, omdat dan van één prijsniveau kan worden uitgegaan, namelijk het prijsniveau in 1948 resp. 1953. De "normatieve" afschrijving per 1948 en 1953 is vervolgens gesteld naast de som van de tot 1948 resp. 1953 gedane afschrijvingen plus reserveringen. De verhouding tussen beide grootteheden is in de grafieken 8a, b en c uitgezet. Daarbij is de verhouding per 30 juni 1953 horizontaal afgezet en die in 1948 verticaal. Uit deze grafieken blijkt in de eerste plaats, dat de punten zich groten-deels aan de rechterzijde bevinden van de getrokken schuine lijn, die de punten verbindt, waar het verhoudingsgetal in 1953 gelijk is aan dat in 1948. Dit betekent, dat de situatie in 1953 gunstiger was dan in 1948.

Een tweede conclusie is, dat zelfs indien men de veel te zware maatstaf zou aanleggen volgens welke de gedane afschrijvingen en reserveringen tenminste gelijk moeten zijn aan de afschrijvingen op basis van vervangingswaarde, met inbegrip van de inhaalafschrijvingen (de zg. "normatieve" afschrijvingen) - de

GEDANE AFSCHRIJVINGEN EN RESERVERINGEN IN % VAN DE NORMATIEVE AFSCHRIJVINGEN
TOT 30 JUNI 1948 EN 30 JUNI 1953

Gelderland

Grafiek 8 a

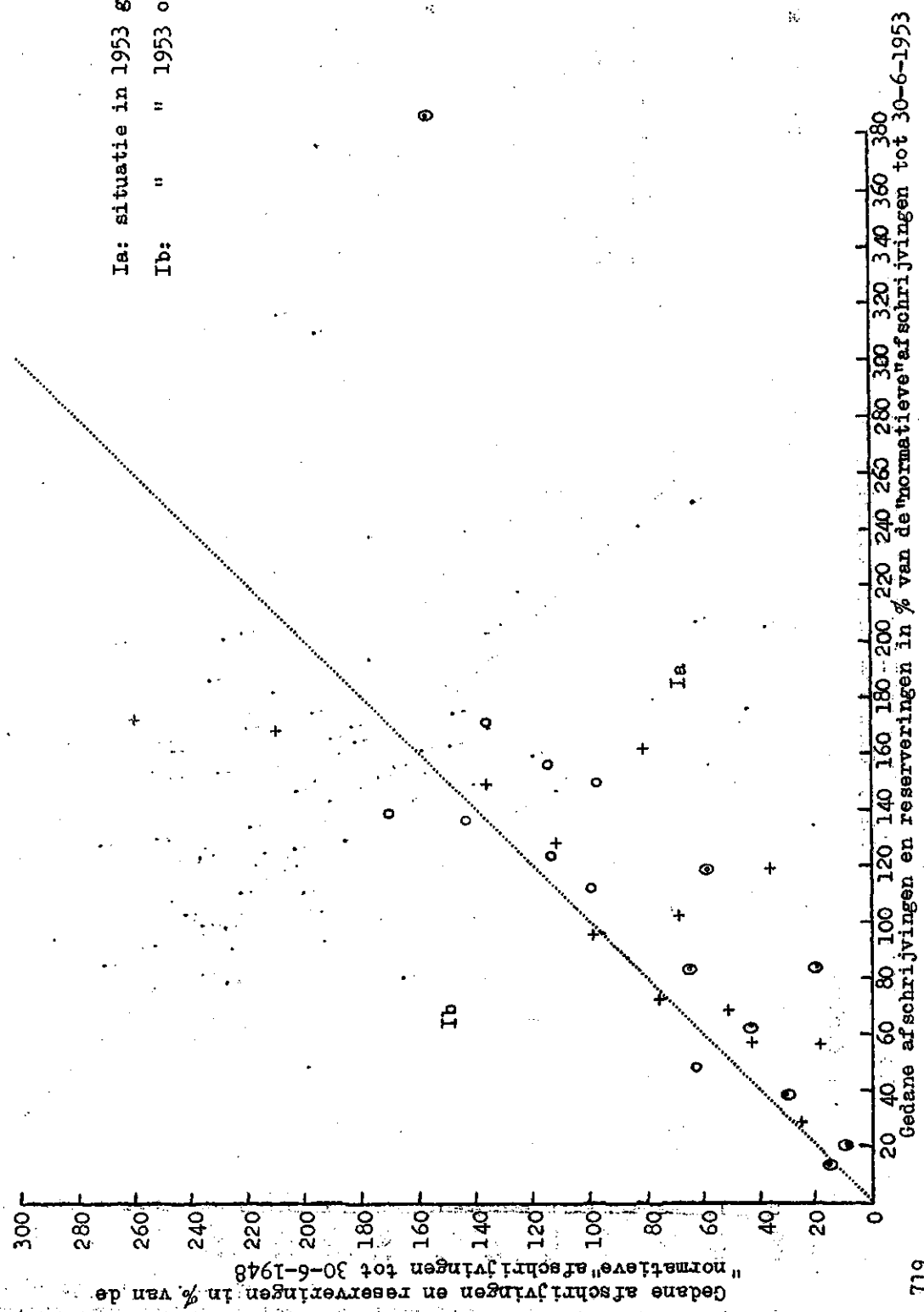
Gedane afschrijvingen en reserveringen in % van de "normatieve" afschrijvingen tot 30-6-1948

Gedane afschrijvingen en reserveringen in % van de "normatieve" afschrijvingen tot 30-6-1953

GEDANE AFSCHRIJVINGEN EN RESERVERING IN % VAN DE "NORMatieve" AFSCHRIJVINGEN
 TOT 30 JUNI 1948 EN 30 JUNI 1953

- o Friesland
- + Noordholland
- o Zuidholland

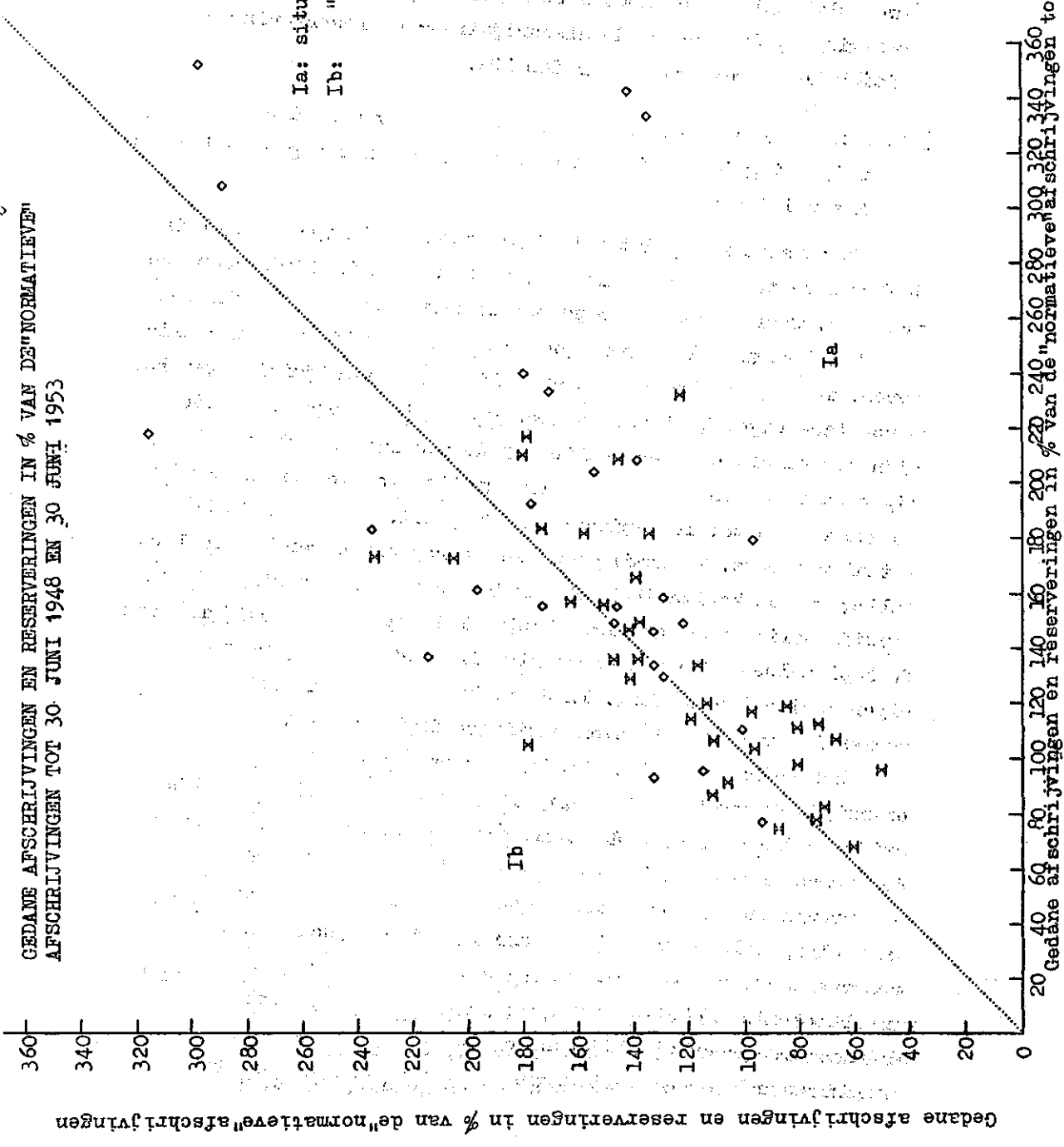
Grafiek 8b

GEDANE AFSCHRIJVINGEN EN RESERVERINGEN IN % VAN DE "NORMATIEVE"
 AFSCHRIJVINGEN TOT 30 JUNI 1948 EN 30 JUNI 1953

Grafiek 8c
 x Overijssel
 ◊ Limburg

Ia: situatie in 1953 gunstiger dan in 1948
 Ib: " " 1953 ongunstiger dan in 1948

punten zouden dan in de grafieken 8a, b en c per 30 juni 1953 moeten liggen rechts van het getal 100 op de abscis - de meeste verenigingen (nl. 78%) voldoende hebben afgeschreven en gereserveerd. In Zuidholland is dit dekkingspercentage echter bij vele verenigingen belangrijk lager dan 100%.

Aangezien de grens tussen een juiste en een onjuiste afschrijvings- en reserveringspolitiek echter niet bij 100% dekking der normatieve afschrijving mag worden gelegd, doch in werkelijkheid lager moet worden gesteld, is het aantal verenigingen, dat een goede afschrijvings- en reserveringspolitiek heeft gevoerd groter dan 78%.

§ 8. A n a l y s e d e r o o r z a k e n v a n d e w i j z i g i n g i n h e t p e r c e n t a g e e i g e n k a p i t a a l

De constatering, dat het eigen kapitaal in 1953 een kleiner deel van de totale kapitaalbehoefte dekte dan in 1948, roept de vraag op, waaraan deze achteruitgang moet worden toegeschreven.

Ter beantwoording van deze vraag moeten wij ons dan realiseren, welke grootheden bepalend zijn voor een wijziging van het percentage eigen kapitaal van een vereniging. Deze grootheden zijn ten eerste een verandering in de absolute hoogte van het eigen kapitaal en ten tweede een mutatie die zich in de absolute hoogte van de totale kapitaalbehoefte, d.i. van het balans-totaal voltrekt. Toeneming van het bedrag aan eigen kapitaal en daling van de kapitaalbehoefte zijn als zodanig gunstige factoren, terwijl daling van het eigen kapitaal in guldens en stijging van de kapitaalbehoefte een ongunstige invloed op het percentage eigen kapitaal uitoefent. In de praktijk treedt in feite een vermenging van negatieve en positieve invloeden op.

Het bedrag aan eigen kapitaal staat onder invloed van enerzijds de prijsontwikkeling der activa - zo zal bij prijsstijging der aanwezige duurzame produktiemiddelen een herwaarderingsreserve ontstaan - en anderzijds van de plaatshebbende reserveringen. Bij laatstgenoemde faktor is in de eerste plaats van belang welk bedrag uit de exploitatie-overschotten aan de reserve wordt toegevoegd. Daarnaast is de afschrijvingspolitiek van betekenis. Schrijft men op de resterende werkeenheden van de duurzame produktiemiddelen meer af, dan op basis van vervangingswaarde noodzakelijk kan worden geacht, dan wordt een

stille reserve gevormd. Wordt daarentegen in werkelijkheid minder afgeschreven, dan is dit een faktor die tot een stille intering van het eigen kapitaal aanleiding geeft.

De andere bepalende faktor, het balanstotaal, staat onder invloed van de prijsontwikkeling der activa, de plaats hebbende investeringen in duurzame produktiemiddelen, voorraden, debiteuren e.d. en voorts van de afschrijvingen over de duurzame activa. Laatstgenoemde faktor is van betekenis, omdat met afschrijvingsgelden vreemd kapitaal kan worden afgelost.

In tabel 15 is de betekenis van bovengenoemde faktoren gekwantificeerd; er kan in worden afgelezen welk deel van de procentuele wijziging van het eigen kapitaal op rekening van de verschillende factoren kan worden geschreven. Indien het % eigen kapitaal zich door een oorzaak in neerwaartse richting heeft ontwikkeld zullen wij spreken van een negatieve invloed; in het omgekeerde geval van een positieve invloed. De verenigingen zijn wederom in provinciale groepen ingedeeld.

ANALYSE VAN DE OORZAKEN IN DE WIJZIGING VAN HET PERCENTAGE EIGEN KAPITAAL VAN 30 JUNI 1948 OP 30 JUNI 1953

Tabel 15

Oorzaken	Friesland		Overijssel		Gelderland		Noordholl.		Zuidholl.		Limburg		Totaal	
	Aard van de invloed (in %)													
	positief	negatief	positief	negatief	positief	negatief	positief	negatief	positief	negatief	positief	negatief	positief	negatief
Toeneming van de boekwaarde a.g.v. prijsstijging	2,6		2,5		2,5		4,0		1,7		2,1		2,6	
Toeneming van de reserve	8,1		7,4		10,3		8,2		2,7		7,5		8,6	
waarvan open	(5,7)		(3,7)		(4,1)		(1,1)		(2,2)		(4,2)		(3,8)	
stil	(2,4)		(3,7)		(6,2)		(7,1)		(0,5)		(3,3)		(4,8)	
Calculatorische afschrijvingen	4,4		7,2		7,1		2,7		3,3		3,8		6,0	
Investering in duurzame activa		11,2		16,8		18,3		7,0		5,9		11,9		15,0
Investering in voorraden		1,6		5,2		4,4		0,5		1,4		6,4		3,9
Investering in debiteuren		7,4		5,7		6,3		3,9		5,1		7,0		6,3
Toeneming van de deelnemingen en belegde reserves	1,1				0,3							1,0		0,2
Toeneming van de vlottende middelen		1,7		3,5		1,7		0,6		2,7		4,9		2,4
Som van positieve c.q. negatieve invloeden	16,2	21,9	17,1	31,2	20,2	30,7	14,9	12,0	7,7	15,1	13,4	31,2	17,4	27,6
Netto invloed op het % eigen kapitaal t.o.v. 30-6-'48	%5,7		%14,1		%10,5		+ 2,9		%7,4		%17,8		%10,2	

Over het geheel genomen hebben de onderzochte verenigingen door reservering het bedrag aan eigen kapitaal vergroot.

Van deze factor is in de beschouwde 5-jarige periode voor alle verenigingen tezamen een positieve invloed op het percentage eigen kapitaal uitgegaan van 8,6%. Per jaar komt dit neer op een gunstig effect van 1,7%.

Ruim de helft hiervan houdt verband met stille reservering als gevolg van sterkere afschrijving dan de calculatorische afschrijving op basis van vervangingswaarde bedraagt. De mogelijkheid tot vervroegde fiscale afschrijving zal hierbij een stimulerende invloed hebben uitgeoefend.

De negatieve factoren blijken per saldo sterker te zijn geweest dan de positieve, met als gevolg dat ondanks de kapitaalvorming het eigen kapitaal relatief is verminderd. Dit moet voor een groot deel worden toegeschreven aan de grote bedragen die nodig zijn geweest om de investeringsprogramma's ten uitvoer te brengen. Het percentage eigen kapitaal is hierdoor voor alle verenigingen tezamen met 15 punten gedaald. Dit negatieve effect is echter ten dele door andere, positieve factoren gecompenseerd, waardoor het eigen kapitaal per saldo met 10 punten daalde.

Door de onderzochte verenigingen werd aan nieuwe investeringen een bedrag uitgegeven gelijk aan 29% van het balans-totaal in 1953. Het is duidelijk dat deze investeringen een zeer belangrijke invloed op de financiële structuur moeten hebben uitgeoefend. Zij betreffen ten dele vervangings-, ten dele uitbreidingsinvesteringen. Een cijfermatige splitsing is helaas niet mogelijk. Ten dele moet dit worden toegeschreven aan het feit, dat vervanging veelal met modernisering en vergroting van de capaciteit gepaard gaat. Men zou echter in het geval van een harmonische leeftijdsopbouw van het produktie-middelenpakket toch wel een globale indicatie omtrent de grootte der vervangingsinvesteringen kunnen afleiden uit de grootte der calculatorische afschrijvingen over de periode 1948-1953. Deze afschrijvingen bedragen ongeveer 12% van het balanstotaal in 1953. Kan men daarom uit het feit, dat de investeringen daarentegen 29% van dit balanstotaal uitmaken afleiden, dat meer dan de helft der investeringen als uitbreidingsinvestering

moet worden beschouwd? Hiermede moet grote voorzichtigheid worden betracht, omdat in de Tweede Wereldoorlog vele verenigingen werden gedwongen tot uitstel van vervangingen. Dit moet een eventueel vroeger bestaande harmonische leeftijdsopbouw van het produktiemiddelenpakket ernstig hebben doorbroken. De achterstand in de vervangingsinvestering is grotendeels na 1948 ingehaald. Dit is een tweede factor, waardoor het niet goed mogelijk is, uit het beschikbare cijfermateriaal af te leiden, in welke mate de vermindering van het percentage eigen kapitaal is veroorzaakt door vervangingsinvesteringen en in welke mate door uitbreidingsinvesteringen. Dat echter uitbreidingsinvesteringen zullen hebben plaats gehad staat vast, omdat de kg-omzetten aanzienlijk zijn gestegen.

Voor zover het eigen kapitaal negatief is beïnvloed door modernisering en uitbreiding, wenselijk gebleken wegens de toenemende omzetten, kan worden gesteld, dat deze achteruitgang is veroorzaakt door een op zichzelf gunstige factor.

Behalve door investeringen in duurzame activa is het percentage eigen kapitaal negatief beïnvloed door grotere voorraden en door hogere debiteurensaldi. Het percentage eigen middelen is hierdoor gemiddeld met 4, resp. 6 punten gedaald. Ook hier heeft zich de invloed van de gestegen omzet doen gevoelen, doch niet uitsluitend de invloed van de hierboven vermelde toeneming der omgezette hoeveelheid, maar ook van de prijsstijging der artikelen (gemiddeld circa 44%).

Het verschijnsel dat in Noordholland het percentage eigen kapitaal met enige punten is gestegen, moet in hoofdzaak worden verklaard uit het feit, dat in deze provincie de toeneming der investering in voorraden en debiteuren minder groot is geweest dan elders.

§ 9. S a m e n v a t t i n g e n c o n c l u s i e s

In dit rapport is verslag uitgebracht over de financiële structuur van plaatselijke aan- en verkoopverenigingen, die bij het C.B. en de C.I.V. zijn aangesloten.

Als peildata voor het onderzoek, waarvoor het basismateriaal aan controle-rapporten is ontleend, zijn gekozen de balanssituaties op 30 juni 1948 en 30 juni 1953. Ter vergroting van de vergelijkbaarheid tussen de verenigingen moesten de duurzame activa aan

een herwaardering worden onderworpen. Dit is geschied aan de hand van gegevens omtrent de aanschafdata der produktiemiddelen en het gemiddelde prijsbeloop. Daarbij is uitgegaan van de volgende afschrijvingspercentages: 2% voor gebouwen, 5% voor machines en inventaris, 10% voor landbouwwerktuigen en 20% voor vervoermiddelen.

De hoogte van het percentage eigen kapitaal wordt sterk beïnvloed door de aangenomen afschrijvingspercentages. Het is mogelijk, ofschoon moeilijk exact vast te stellen, dat de gebruikte afschrijvingspercentages in het licht van de snelle technische ontwikkeling van de laatste jaren te laag zijn. Het berekende eigen kapitaal zou hierdoor geflatteerd kunnen zijn. Daarbij dient evenwel in aanmerking te worden genomen, dat de voorraden niet zijn geherwaardeerd en dat in deze post bij vele verenigingen een stille reserve is besloten. Desondanks zijn voor het eigen kapitaal ook alternatieve percentages berekend, welke zijn gebaseerd op hogere afschrijvingspercentages, te weten 3% voor gebouwen, 10% voor machines en inventaris en 25% voor vervoermiddelen.

Uitgaande van eerstgenoemde afschrijvingspercentages was het eigen kapitaal inclusief herwaarderingsreserve in Friesland in 1948 en 1953 gemiddeld 45% resp. 39%, in Overijssel 58% resp. 43%, in Gelderland 58% resp. 47%, in Zuidholland 19% resp. 18% en in Limburg 55% resp. 37%. Alleen in Noordholland was van een kleine vooruitgang sprake, nl. van 27% op 30%. Het eigen kapitaal heeft over het geheel genomen een dalende tendens ondergaan.

Uitgaande van laatstgenoemde, hogere afschrijvingspercentages was het eigen kapitaal medio 1953 gemiddeld 31% in Friesland, 34% in Overijssel, 40% in Gelderland, 21% in Noordholland, 6% in Zuidholland en 31% in Limburg.

Indien verenigingen worden vergeleken, die in omzetgrootte sterk verschillen, blijkt, dat de grotere verenigingen dooreengenomen een hoger percentage aan eigen middelen bezitten. Hetzelfde is ten aanzien van de ledenrekening het geval.

Het merendeel (72%) der bedrijven financiert voor het grootste deel met vreemd kapitaal. Hierin heeft het kapitaal, dat door boerenleenbanken ter beschikking is gesteld een groot aandeel. De ledenrekening had over het geheel genomen nog een geringe betekenis. Voor de verenigingen gezamenlijk bedroeg de ledenrekening ultimo boekjaar 1953 slechts 7% van het balanstotaal.

Men kan zich op het standpunt plaatsen, dat de financiële opbouw van een aan- en verkoopvereniging zodanig dient te zijn,

dat uit de liquidatiewaarde van het bedrijf de schulden kunnen worden voldaan. In dit geval rust er derhalve geen latente claim op de leden vanwege hun aansprakelijkheid. Indien de liquidatiewaarde voor duurzame activa, voorraden, debiteuren en overige activa op resp. 15%, 80%, 90% en 100% zou worden gesteld - deze cijfers hebben een arbitrair karakter, doch lijken aannemelijk - dan zou 66% der onderzochte verenigingen, volgens deze norm gemeten, te weinig eigen kapitaal bezitten. Hoe hoger de liquidatiewaarde gesteld zou kunnen worden hoe kleiner vanzelfsprekend laatstgenoemd percentage zou zijn. Gemiddeld is de aansprakelijkheidsclaim in guldens, die als gevolg van een te laag eigen kapitaal op elk lid rust, slechts gering.

Wanneer de gelden, die langdurig in een bedrijf zijn vastgelegd - wij denken hierbij aan investeringen in grond, gebouwen, machines en de minimale voorraad en de minimale debiteurensaldi - niet door op lange termijn verkregen kapitaal zijn gedekt, doch hiervoor kort krediet is gebruikt, bevindt zulk een bedrijf zich in het algemeen gesproken in een labiele liquiditeitspositie. Bij 87% der verenigingen kon worden vastgesteld, dat een deel van de langdurige kapitaalbehoefte door kort krediet - vooral rekening-courantkrediet van een boerenleenbank en leverancierskrediet - wordt gefinancierd. Dit plaatst verenigingen in een afhankelijke positie tegenover leveranciers en boerenleenbanken. De verenigingen dienen er op bedacht te zijn, dat de omstandigheden - opvraging van spaargelden, kredietbeperkende maatregelen van de monetaire autoriteiten - ook de boerenleenbanken (en via deze ook de centrale aan- en verkooporganisaties) tot inperking van de kredieten kunnen dwingen. Het is daarom toch ook voor aan- en verkoopverenigingen raadzaam de langdurige kapitaalbehoefte uitsluitend met langdurig ter beschikking staand kapitaal te financieren. Dat dit echter geen praktijk is, zal in sterke mate in de hand worden gewerkt door het feit, dat de boerenleenbanken relatief weinig differentiatie in rekening-courantrente en voorschotrente aanbrenge. Dit in aanmerking nemende is het begrijpelijk dat een vereniging op grond van rentabiliteitsoverwegingen aan een rekening-courantkrediet de voorkeur geeft boven een voorschot; door tijdelijk overtollige gelden op de lopende rekening bij de bank te storten, kan men de rentekosten doen dalen.

De afschrijvingspolitiek is over het geheel genomen bevredigend geweest. Weliswaar schrijft men niet af op basis van vervangingswaarde, doch de meeste verenigingen (85%) hebben het verschil tussen de gedane afschrijvingen en de afschrijving zoals deze op basis van vervangingswaarde geweest zou moeten zijn, tenminste door reserveringen gecompenseerd. Betreft men ook de lederekening daarbij, dan wordt het percentage 88%.

In § 8 is tenslotte nagegaan aan welke factoren de teruggang van het percentage eigen kapitaal in de periode 1948-1953 moet worden toegeschreven.

Ofschoon over het geheel genomen in guldens uitgedrukt een expansie van het eigen kapitaal heeft plaats gehad door prijsstijging der activa, open en stille reservering, overheersen toeh de factoren die een neerwaartse druk op het % eigen kapitaal uitoefenen: investeringen in duurzame activa, investering in voorraden en debiteuren en voorts hogere bedragen aan vlottende middelen en belegde reserves.

Het zijn vooral de investeringen in duurzame activa geweest, die tot een daling van het % eigen kapitaal hebben geleid. Met deze investeringen was in de periode 1948-1953 bij de onderzochte verenigingen een bedrag gemoid van 29% van het balanstotaal op 30 juni 1953. Dit hoge investeringsniveau is enerzijds het gevolg van de vele inhaalinvesteringen die nodig waren, omdat tijdens de oorlog vervangingen moesten worden uitgesteld en anderzijds van de modernisering en de uitbreiding van de produktiecapaciteit die nodig bleek in verband met de sterk gestegen omzetten. Het percentage eigen kapitaal heeft door de ten uitvoer gebrachte investeringen in duurzame activa een negatieve invloed van 15 punten ondergaan. Het bleek helaas niet mogelijk aan te geven welk deel hiervan moet worden toegeschreven aan vervangings- en welk deel aan uitbreidingsinvesteringen. Vele investeringen zullen echter zowel tot modernisering als tot uitbreiding hebben geleid. Voor zover dit het geval is, kan worden gesteld, dat de achteruitgang van het % eigen kapitaal is veroorzaakt door een op zichzelf gunstige factor: de stijging van de kg-omzetten. Dit is ten dele ook van toepassing op de daling van het % eigen kapitaal voor zover deze is veroorzaakt door de hogere investeringsbedragen, die in debiteuren zijn vastgelegd. De stijging van de omzet heeft geleid tot grotere debiteurensaldi. Een deel van de hogere debiteurensaldi is evenwel niet zozeer een gevolg van de gestegen kg-omzetten als wel van de gestegen prijzen der artikelen. De

voorraden in hoeveelheden gezien zijn, in weerwil van de vrij grote stijging in de kg-omzetten, slechts in geringe mate toegenomen, zodat de achteruitgang in de financiële structuur, voor zover deze door de voorraden is veroorzaakt, vooral een gevolg moet zijn geweest van de prijsstijging der artikelen.

Uit het onderzoek kan tenslotte de algemene conclusie worden getrokken, dat van 1948 op 1953 een verzwakking van de kapitaalstructuur heeft plaats gehad, voornamelijk als gevolg van het feit, dat de kapitaalvorming niet het tempo van de investering - nodig in het kader van modernisering en uitbreiding vanwege toenemende omzet - heeft kunnen bijhouden.

Over het perspectief ten aanzien van de toekomstige financiële positie der verenigingen kon in deze studie geen uitspraak worden gedaan, omdat het vaststellen van de toekomstige kapitaalbehoefte om praktische redenen niet mogelijk was.